
SOUND KNOWLEDGE OF PLAATS VAN HERINNERING?

Een analyse van de participatory historical culture omtrent de creatie van de
Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog'

WISANNE VAN 'T ZELFDE
MASTERSCRIPTIE CULTUURGESCHIEDENIS
Studentnummer: 3894568
Docent: Dr. H. Henrichs
Universiteit Utrecht
27 juni 2016

'[Colonial histories] raise unsettling questions about what it means to know and not know something simultaneously, about what is implicit because it goes without saying, or because it cannot be thought, or because it can be thought and is known but cannot be said.'

Ann Laura Stoler in 'Race and Disabled Histories in France'

Samenvatting

In november 2015 opende het Verzetsmuseum in Amsterdam de tentoonstelling 'Koloniale oorlog 1945-1949. Gewenst en ongewenst beeld'. Deze tentoonstelling schenkt aandacht aan het feit dat de Nederlandse regering misdaden van het Nederlandse leger tijdens de koloniale oorlog voor een lange tijd heeft willen verbloemen. Volgens Liesbeth van der Horst, directeur van het Verzetsmuseum, is het Nederlandse publiek klaar voor de historische feiten betreffende de schuld van de Nederlandse regering aan oorlogsmisdaden tijdens de koloniale oorlog of de 'politioenele acties', zoals de oorlog voorheen werd genoemd.

Dit onderzoek behandelt de manier waarop actieve Wikipediagebruikers over de koloniale oorlog schrijven en discussiëren. In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe de visie van de Wikipediagebruikers op de koloniale oorlog zich heeft ontwikkeld en hoe de discussies op de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' zich verhouden tot de wetenschappelijke discussies over dit onderwerp. Verder wordt aandacht besteed aan de betrouwbaarheid van de kennis die de Wikipediagebruikers op de pagina verspreiden. Maken zij deel uit van de *participatory historical culture*, samen met historici, of moet hun pagina als een plaats van herinnering beschouwd worden? Het is opvallend dat de visie van de Wikipediagebruikers op de koloniale oorlog zich niet conformeert aan die van de historische wetenschap. De pagina werd in 2004 gecreëerd, een tijd waarin historici oog hadden voor de verkeerde beslissingen die door beide partijen zijn genomen. De Wikipediagebruikers daarentegen waren bijzonder kritisch op de Nederlandse overheid. Vanaf 2007 veranderde hun visie geleidelijk. Op de huidige pagina vraagt een gebruiker zich zelfs af of er van een 'oorlog' gesproken moet worden of dat 'militaire actie' toch een beter begrip is. Deze zienswijze druist in tegen die van de tentoonstelling.

Een mogelijke verklaring voor deze verandering in het denkpatroon is dat de Wikipediagebruikers veelvuldig gebruik maken van oudere wetenschappelijke literatuur en literatuur die het veteranenstandpunt huldigt. Wel is het opvallend dat de gebruikers lange discussies voeren over de juistheid van kennis en begrippen als 'anachronisme' en 'geschiedvervalsing' gebruiken. Zij vinden het dus belangrijk dat de kennis op hun pagina op de waarheid berust. Naar mijn mening kunnen de Wikipediagebruikers deel uitmaken van de *participatory historical culture*, maar de pagina kan het best beschouwd worden als plaats van herinnering. Alvorens historici onderzoek doen, kunnen zij op Wikipedia zien hoe amateurhistorici over bepaalde historische kwesties denken en welke kennis zij nog missen. Als de historicus deze kennis vervolgens de amateurhistorici aanreikt, ontstaat een werkelijke *participatory historical culture*.

Inhoud

Samenvatting.....	2
Inleiding	4
De historicus: autoriteit of onderdeel van de <i>participatory historical culture</i> ?.....	7
Ieder is zijn eigen historicus	7
De meerwaarde van de blik van de historicus	8
<i>Canonizing the past</i> : het verleden in dienst van het heden?.....	9
Wikipedia: eigendom van de <i>popular historymaker</i>	12
Wikipedia: kennis en herinnering hand in hand	13
Van doofpot naar openlijke discussie	15
De ‘eerste politionele actie’: een vorm van bestuurlijke verantwoordelijkheid?.....	15
De ‘tweede politionele actie’: succes of catastrofe?	16
Hueting over ‘oorlogsmisdaden’: een schok in de samenleving.....	17
Van doofpot naar onderzoek	19
Nieuwe wegen in het onderzoek.....	21
Klaar voor een alternatieve visie.....	22
De <i>popular historymaker</i> over de koloniale oorlog.....	25
De huidige pagina: rechtvaardiging van het overheidshandelen.....	25
Over een meedogenloos optreden: een negatief beeld van de Nederlandse regering	29
Link met oorlogsmisdaden	30
Van ‘Politionele actie’ naar ‘Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog’	32
Over anachronisme en geschiedvervalsing: de amateurhistoricus.....	33
Conclusie	36
Bibliografie	38
Literatuur	38
Uitzendingen	40
Interview.....	40

Inleiding

‘De tijd is rijp voor een alternatieve visie op de koloniale oorlog. Ons publiek vraagt dat zelfs van ons’, aldus Liesbeth van der Horst, directeur van het Verzetsmuseum.¹ Op 26 november 2015 opende de tentoonstelling ‘Koloniale oorlog 1945-1949. Gewenst en ongewenst beeld’ in het Amsterdamse Verzetsmuseum. Deze tentoonstelling maakte bewust gebruik van de term ‘koloniale oorlog’ in plaats van ‘politioenele acties’ en belichtte de rol van de Nederlandse overheid in de censuur en propagandavoering tijdens de koloniale oorlog. De tentoonstelling is druk bezocht en Van der Horst kreeg positieve reacties. Zij stelt dat de belangstelling voor de koloniale oorlog groeit, omdat de oorlog verder in het verleden ligt en daarom een minder groot pijnpunt is dan enkele decennia geleden. Daarnaast overlijden veteranen en worden hun nabestaanden benieuwd naar hun verleden als zij brieven en dagboeken vinden.²

Van der Horst krijgt regelmatig vragen van amateurhistorici die bezig zijn met onderzoek naar het verleden van hun voorouders en zij merkt dat amateurhistorici zich tevens sterk bezig houden met de schuldvraag. Daarnaast meent zij dat het grote publiek beseft dat de term ‘politioenele acties’ een propagandaterm is en vervangen dient te worden door de term ‘koloniale oorlog’.³ Ook op Wikipedia, een groot online platform waar ieder zijn of haar kennis kan delen en kan bediscussiëren met andere gebruikers, is een pagina gewijd aan de ‘Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog’. Deze pagina werd in 2004 gemaakt en kreeg toen nog de naam ‘politioenele acties’. In 2013 werd de pagina na veel discussie omgedoopt in ‘Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd’, om in 2014 de huidige naam ‘Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog’ te krijgen. De pagina is tussen 2004 en nu vele malen gewijzigd en aangevuld met nieuwe informatie, maar wordt niet gecontroleerd door historici. Dit werpt de vraag op in hoeverre de informatie betrouwbaar is.

De historici Roy Rosenzweig en David Thelen muntten het begrip *participatory historical culture*. Zij vinden het belangrijk dat het publiek participeert binnen de geschiedschrijving. Zij halen de historicus Carl Becker aan, die stelde dat ieder zijn eigen historicus is en het verleden mag beschrijven op zijn eigen manier.⁴ Daarom pleiten Rosenzweig en Thelen voor *popular historymaking*, waarbij het publiek actief betrokken wordt in de geschiedschrijving. Hierbij mogen mensen zelf bepalen welk deel van de geschiedenis zij willen onderzoeken en op welke manier. Er is dus sprake van een *shared*

---

¹ Interview met Liesbeth van der Horst, 24 mei 2016.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Roy Rosenzweig en David Thelen, ‘Afterthoughts’, in: Roy Rosenzweig en David Thelen (red.), *The Presence of the Past. Popular Uses of History in American Life* (New York 1998) 177-207, aldaar 177, 178.

authority. De bijdrage van historici en die van het publiek zijn even betrouwbaar en zij delen de verantwoordelijkheid voor de geschiedschrijving.⁵

De historicus Jorma Kalela betoogt echter dat de historicus de rol van *gatekeeper* op zich mag nemen om de *soundness of knowledge* te garanderen binnen de *participatory historical culture*. Dit betekent dat de historicus ervoor moet zorgen dat een logische en kloppende redenering binnen geschiedonderzoek gehandhaafd wordt en dat historisch onderzoek verloopt volgens de academische regels. Getuigen uit het verleden hebben recht op *fair hearing* en de historicus moet erop toezien dat dit recht gehandhaafd wordt.⁶ Kalela erkent dat de historicus zich ongewild kan laten leiden door omstandigheden in het heden. Daarom is het belangrijk dat er een wisselwerking optreedt tussen publiek en historici, zodat alle visies op het verleden gehoord worden en er zuiver onderzoek gedaan kan worden.⁷

In dit onderzoek staat de ontwikkeling van de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' centraal. De hoofdvraag van dit onderzoek is: Hoe heeft de visie van de actieve Wikipediagebruikers op de koloniale oorlog zich ontwikkeld en hoe verhouden de discussies op de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog', een voorbeeld van een platform dat de *participatory historical culture* hoog in het vaandel heeft staan, zich tot de wetenschappelijke discussies over dit onderwerp? Allereerst worden de theorieën van Rosenzweig, Thelen en Kalela over de rol van de historicus en de plaats van het publiek binnen de geschiedschrijving besproken. Ook is er aandacht voor de theorie van literatuurwetenschapper Aleida Assmann over de vorming van herinneringsculturen. Een Wikipediapagina is immers een vorm van een herinneringscultuur en de gebruikers vormen met elkaar een sociale groep, waarbinnen ze elkaar beïnvloeden. Vervolgens wordt de ontwikkeling van Wikipedia besproken en is er aandacht voor de visie van diverse wetenschappers op dit platform.

In het tweede hoofdstuk wordt allereerst een beeld geschetst van de geschiedenis van de koloniale oorlog, waarna de ontwikkelingen in het wetenschappelijk onderzoek besproken worden. Vervolgens wordt de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' uitgebreid geanalyseerd in het volgende hoofdstuk. Hierbij wordt de pagina in zijn huidige vorm vergeleken met eerdere versies en is er aandacht voor het uitgebreide overleg tussen de gebruikers. Overigens hanteer ik in dit onderzoek zo veel mogelijk de nu gangbare term 'koloniale oorlog' of 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog'. Wanneer gesproken wordt van 'politieke acties' wordt deze term altijd tussen aanhalingstekens geplaatst, omdat de term tegenwoordig omstreden is.

---

⁵ Rosenzweig en Thelen, 'Afterthoughts', 181.

⁶ Jorma Kalela, *Making History. The Historian and Uses of the Past* (Houdsmills, Basingstoke 2012) 36.

⁷ Kalela, *Making History*, 15, 16.

Inmiddels is veelvuldig onderzoek verricht naar de uitwerking van de ontboezemingen van Indiëveteraan Joop Hueting in het televisieprogramma *Achter het nieuws* in 1969 en ook is de rol van de overheid in de koloniale oorlog meerdere keren bediscussieerd in wetenschappelijke werken. Er is echter nog geen onderzoek gedaan naar de visie van actieve Wikipediagebruikers op de koloniale oorlog en de manier waarop zij deze kennis met een groot publiek delen. Deze studie hoopt hierin te voorzien. Het belang van dit onderzoek ligt in de huidige trend van de grote toename van het aantal amateurhistorici. Historici proberen deze groep vaak te negeren of nemen deze niet serieus, terwijl de bijdrage van het publiek aan de geschiedschrijving steeds belangrijker wordt en aandacht van de historicus verdient. De historicus heeft immers niet tot alle bronnen toegang en kan niet van alle kennis op de hoogte zijn. Uit dit onderzoek wordt duidelijk hoe amateurhistorici op Wikipedia te werk gaan in het verspreiden van hun kennis en welke afwegingen zij hierin maken. Daarnaast kan Wikipedia beschouwd worden als een herinneringscultuur en wordt de visie van de amateurhistoricus op de koloniale oorlog duidelijk door bestudering van deze sociale groep.

In het onderzoek naar de Wikipediapagina heb ik eerst de huidige pagina bestudeerd en deze vervolgens vergeleken met eerdere versies van de pagina aan de hand van het tabblad 'geschiedenis'. Iedere wijziging op de pagina heb ik bekeken, met uitzondering van de tekstuele wijzigingen. Ook heb ik het overleg tussen de actieve gebruikers bestudeerd aan de hand van het tabblad 'overleg'. Helaas heb ik niet de identiteit van de gebruikers kunnen achterhalen, aangezien de meeste van hen geen gebruikerspagina hebben of niet langer actief zijn op Wikipedia. Dit onderzoek kan beschouwd worden als een *pilotstudy* naar de visie van amateurhistorici op de koloniale oorlog en de mate waarin zij beïnvloed worden door professionele historici.

De historicus: autoriteit of onderdeel van de *participatory historical culture*?

De historicus John Tosh beschouwt de historicus als een onmisbaar element in de samenleving. Naar zijn mening reikt de historicus het grote publiek belangrijke verhalen en feiten aan en corrigeert hij verkeerde of gebrekkige interpretaties op het verleden van amateurhistorici. Alleen de historicus beschikt over de juiste kennis van het verleden en dient deze kennis over te dragen aan een onwetend en passief publiek.⁸ De historici Jorma Kalela, Roy Rosenzweig en David Thelen daarentegen betogen dat het publiek juist actief dient te participeren in de geschiedschrijving. Een goed voorbeeld van participatie van het publiek is het online platform Wikipedia, waar gebruikers met elkaar kunnen discussiëren en samen een pagina kunnen creëren. In dit hoofdstuk wordt het gedachtegoed van Kalela, Rosenzweig en Thelen nader beschouwd.⁹ Tevens wordt aandacht geschonken aan de vorming van herinneringsculturen en de voor- en nadelen van Wikipedia.

leder is zijn eigen historicus

In de negentiende eeuw en een groot deel van de twintigste eeuw was de geschiedschrijving het domein van de historicus. Met name in de negentiende eeuw lag de nadruk op het presenteren van de feiten en het weergeven van het verleden 'wie es eigentlich gewesen [ist]'. Deze taak werd aan de historicus toebedeeld, omdat de gedachte heerste dat alleen de historicus hiertoe in staat was vanwege zijn gedegen opleiding. Jorma Kalela betoogt dat aan het einde van de twintigste eeuw een paradigmawisseling plaatsvond. Er kwam namelijk meer aandacht voor de rol die amateurhistorici spelen in de geschiedschrijving.¹⁰ Een goed voorbeeld hiervan is het onderzoek dat Roy Rosenzweig en David Thelen uitvoerden naar de omgang met het verleden bij Amerikanen. Hieruit bleek dat Amerikanen het verleden over het algemeen een belangrijke waarde toedichten.¹¹

De historici Roy Rosenzweig en David Thelen munten het begrip *participatory historical culture*. Zij hechten grote waarde aan de participatie van het publiek binnen de geschiedschrijving. Zij halen de historicus Carl Becker aan, die stelde dat ieder zijn eigen historicus is en het recht heeft om het

---

⁸ John Tosh, 'History goes Public', in: J. Tosh (red.), *Why History Matters* (Basingstoke 2008) 99-119, aldaar 107, 117.

⁹ Het gedachtegoed van Jorma Kalela, Roy Rosenzweig, David Thelen en Aleida Assmann heb ik eerder beschreven in de essays 'De historicus: autoriteit of één van de velen?' en 'Eenheid op Koninginnedag? Realiteit of utopie? De invloed van verschillende herinneringsculturen op het karakter van Koninginnedag in Driebergen-Rijsenburg 1905-2005'

¹⁰ Jorma Kalela, *Making History. The Historian and Uses of the Past* (Houndsmills, Basingstoke 2012) 5.

¹¹ Roy Rosenzweig en David Thelen, 'Afterthoughts', in: Roy Rosenzweig en David Thelen (red.), *The Presence of the Past. Popular Uses of History in American Life* (New York 1998) 177-207, aldaar 177, 178.

verleden te construeren op de manier die hem of haar goeddunkt.¹² Mensen willen het verleden bestuderen om het heden beter te kunnen begrijpen. Tijdens de geschiedenislessen op school voelen de meeste mensen zich niet verbonden met het verleden, omdat docenten over het algemeen droge feiten aanleren en hun leerlingen niet laten zien wat het verleden voor hen persoonlijk betekent.¹³ Daarom pleiten Rosenzweig en Thelen voor *popular historymaking*, waarbij het publiek actief betrokken wordt in de geschiedschrijving. Hierbij mogen mensen zelf bepalen welk deel van de geschiedenis zij willen onderzoeken en op welke manier. Er is dus sprake van een *shared authority*. Historici en het publiek delen de verantwoordelijkheid voor de geschiedschrijving en mogen beide kiezen hoe zij het verleden benaderen.¹⁴

Met deze benadering van de *participatory historical culture* gaan Rosenzweig en Thelen ervanuit dat de geschiedschrijvingen van historici en het publiek van gelijke waarde zijn. De geschiedschrijving van de historicus is slechts één benadering van de waarheid en alle benaderingen van de waarheid zijn van gelijke waarde. Dit leidt tot de zienswijze dat het de primaire taak is van de historicus om de geschiedschrijving van het publiek te verrijken door verschillende visies op het verleden aan het licht te brengen.¹⁵

De meerwaarde van de blik van de historicus

Michael Kammen is het met Rosenzweig en Thelen eens dat participatie aan de geschiedschrijving niet bepaald mag worden door sociale achtergrond. Iedereen moet de geschiedschrijving kunnen aanvullen. Wel is Kammen van mening dat mensen te snel gerekend worden tot de *historymakers*. Iemand die een historische gebeurtenis meemaakte, is in zijn visie niet automatisch een *historymaker*, want dan zou iedereen de geschiedschrijving kunnen aanvullen zonder de historische context in acht te nemen.¹⁶ Ook Kalela pleit voor een *participatory historical culture*, maar hij geeft een andere invulling aan dit begrip dan Rosenzweig en Thelen. Kalela betoogt dat de historicus zich bewust moet zijn van zijn eigen tekortkomingen en dat voorzichtigheid geboden is bij de interpretatie van feiten. Om de tekortkomingen van historici te illustreren, spreekt Kalela van *double detachment*. Hij bedoelt hiermee dat de historicus zich tussen twee culturen beweegt, namelijk de cultuur van de waarden en de mensen van het verleden en de cultuur van de waarden en de mensen van het heden. Historici moeten vermijden om ongewild geleid te worden door omstandigheden in het heden door *managing*

---

¹² Rosenzweig en Thelen, 'Afterthoughts', 178.

¹³ Ibidem, 179.

¹⁴ Ibidem, 181.

¹⁵ Ibidem, 188.

¹⁶ Michael Kammen, 'Carl Becker redivivus: or, is everyone really a historian?' *History and Theory* 39 (2000) 2, 230-242, aldaar 241.

of the present-mindedness.¹⁷ Hiermee verbonden is de *requirement of double truthfulness*. De historicus moet het verleden recht doen, maar moet de geschiedschrijving tevens inzichtelijk maken voor zijn publiek.¹⁸ De historicus moet zich er dus terdege van bewust zijn dat hij zich tussen twee culturen beweegt.

Vanwege het feit dat de historicus ten prooi kan vallen aan zijn eigen discours, mag hij niet claimen de waarheid in pacht te hebben. De geschiedenis moet open blijven en de historicus mag niet optreden als rechter, omdat hij te sterk afhankelijk is van interpretaties.¹⁹ Het is de taak van de historicus om op te treden als *gatekeeper*. De historicus moet de *soundness of knowledge* kunnen garanderen. Kalela bedoelt hiermee dat de historicus ervoor moet zorgen dat er sprake is van een logische redenering binnen geschiedonderzoek, overtuigingskracht van de interpretatie van de historicus en een goede beschrijving van het onderzoek. De uitkomsten van het onderzoek moeten dus gebaseerd zijn op gedegen onderzoek volgens de academische regels. Getuigen uit het verleden hebben recht op *fair hearing* en het is de taak van de historicus om die te garanderen. Daarnaast hebben mensen in het heden recht op *meaningfulness of the findings*, dat de historicus eveneens moet waarborgen volgens Kalela. Hij bedoelt hiermee dat onderzoek gebaseerd moet zijn op de waarheid, vruchtbaar moet zijn en een morele les moet bevatten.²⁰

Kalela beschouwt de *participatory historical culture* dus als een cultuur waarbinnen alle genres van de publieke geschiedschrijving mogen floreren, maar waar historici de *soundness of knowledge* bewaken. Historici moeten leken aansporen om aan geschiedschrijving te doen en helpen waar nodig. Ook dienen historici het publiek inzicht te geven in causale verbanden en de context aan te reiken.²¹ De historicus moet volgens Kalela de voorwaarden scheppen voor onderzoek: 'Thus, the historian's job is [...] to furnish materials for serious debate.'²² De bijdrage van het publiek aan de geschiedschrijving kan van belang zijn en mag niet miskend worden. Het publiek moet serieus genomen worden en de *shared histories* die gecreëerd worden dienen als bruggen tussen historici en leken.²³

Canonizing the past: het verleden in dienst van het heden?

Vrijwel iedere Nederlander zal zich gebeurtenissen uit het verleden herinneren. Het kan hierbij gaan om gebeurtenissen die hij of zij zelf meegemaakt heeft of gebeurtenissen die plaatsvonden voor degene die ze zich herinnert geboren werd. Literatuurwetenschapper Aleida Assmann vraagt zich af

---

¹⁷ Kalela, *Making History*, 15, 16.

¹⁸ Ibidem, 45.

¹⁹ Ibidem, 104.

²⁰ Ibidem, 36, 44.

²¹ Ibidem, 60-63, 86.

²² Ibidem, 45.

²³ Ibidem, 159-164.

waar deze herinneringen op gebaseerd zijn. Zij maakt een onderscheid tussen *semantic memory* en *episodic memory*. De eerste vorm van herinnering wordt verkregen door een leerproces. Semantische herinneringen horen bij de *collective memory*. Met deze term doelt Assmann op het heersende gedachtegoed in een samenleving. Een samenleving verzamelt herinneringen die de leden van de samenleving een identiteit verschaffen en hen een positief beeld van de samenleving verlenen. Om deel uit te maken van deze samenleving is het van groot belang om kennis te nemen van deze *collective memory*. Alleen langs deze weg zal integratie succesvol verlopen. De samenleving leert dus een manier van herinneren aan.²⁴

Episodische herinneringen behelzen de herinneringen van een individu aan eigen belevenissen. Deze herinneringen lijken dus strikt persoonlijk, maar Assmann haalt filosoof en socioloog Maurice Halbwachs aan om te betogen dat deze episodische herinnering ook *socially framed* is. Dit betekent dat deze herinneringen gevormd worden in een vaststaand kader, een discours, dat zijn oorsprong vindt in de samenleving, meestal in kleine groepen zoals het gezin of de regio. Ook persoonlijke herinneringen worden dus door het gedachtegoed van de samenleving gekleurd. Halbwachs stelde in zijn baanbrekende werk *On Collective Memory* uit 1992: 'No memory is possible outside frameworks used by people living in society to determine and retrieve their recollections.'²⁵ Het 'wij-gevoel' wordt dus geconstrueerd door specifieke discourses.

Assmann borduurt verder op de inzichten van Halbwachs door te stellen dat er vier *memory formats* zijn waarbinnen herinneringen gevormd worden. Deze categorieën komen tot stand aan de hand van de tijd en plaats die ten grondslag liggen aan de vorming van herinneringen, de omvang van de groep die de herinneringen deelt en de stabiliteit van de herinnering. Als eerste onderscheidt Assmann *individual memory*, persoonlijke herinneringen die gevormd worden binnen een *social framework*. De individuele herinneringen worden dus beïnvloed door de omgeving. Deze herinneringen zijn intergenerationeel, wat inhoudt dat zij doorgegeven worden aan familieleden, waardoor de herinneringen na ongeveer dertig jaar veranderen door *generational shifts*.²⁶

Assmann verdeelt *collective memory* in *social memory*, *cultural memory* en *political memory*. *Social memory* behelst de herinneringen die gevormd worden in een sociale groep, bijvoorbeeld een woonwijk of een generatie. Ook deze vorm van herinnering is intergenerationeel en verandert met de dood van de personen die de herinnering gevormd hebben.²⁷ *Political memory* en *cultural memory* daarentegen zijn *top-down* geïnstitutionaliseerd, wat inhoudt dat de herinneringen van hogerhand,

---

²⁴ Aleida Assmann, 'Transformations Between History and Memory', *Social Research* 75 (2008) 1, 49-72, aldaar 51.

²⁵ Assmann, 'Transformations Between History and Memory', 51.

²⁶ Aleida Assmann, 'Re-framing Memory. Between Individual and Collective Forms of Constructing the Past', in: Karin Tilmans, Frank van Vree en Jay Winter (red.), *Performing the Past* (Amsterdam 2010) 35-50, aldaar 40, 41.

²⁷ Assmann, 'Re-framing Memory', 41.

bijvoorbeeld door de overheid, aan de bevolking worden voorgelegd. Dit is tegengesteld aan *individual memory* en *social memory* die *bottom-up*, dus door mensen in hun sociale omgeving gecreëerd worden. *Political memory* en *cultural memory* hebben een transgenerationeel karakter. Dit betekent dat de herinnering voor lange tijd bestaat, omdat deze herinnering middels symbolen en materiële representaties telkens doorgegeven wordt.²⁸

Political memory staat vaak in dienst van politieke doelen en de vorming van een nationale identiteit. Door middel van *selection* van mensen die binnen de gecreëerde groep vallen en *exclusion* van mensen die daarbuiten vallen, wordt een nationale identiteit gecreëerd. Om de nationale identiteit gestalte te geven, worden dagen georganiseerd die belangrijke elementen uit de nationale geschiedenis herdenken. *Cultural memory* draagt hieraan bij door middels het schoolsysteem een canon van belangrijke historische gebeurtenissen aan te leren. Op deze manier krijgen mensen een nationale identiteit aangemeten. *Cultural memory* functioneert ook op een minder expliciet uitgesproken niveau, bijvoorbeeld door in archieven en instellingen herinneringen en artefacten te bewaren die een bepaalde visie op de geschiedenis steunen. Assmann munt het begrip *latency*, waarmee ze bedoelt dat mensen niet direct toegang hebben tot de archieven, maar in hun denkpatroon toch beïnvloed worden door de kennis die daar ligt opgeslagen. Hieruit wordt duidelijk dat *cultural memory* bijdraagt aan een bepaald denkpatroon, maar minder *top-down* en bewust gepland is door de overheid dan *political memory*.²⁹

Antropoloog Ann Laura Stoler past de theorie van Assmann over herinneringsculturen toe op de koloniale geschiedenis. Zij betoogt dat de koloniale geschiedenis een *forgotten history* is, die weinig aandacht krijgt in de maatschappij. Evenals Assmann en Halbwachs stelt zij dat de koloniale geschiedenis *socially framed* is en dat de samenleving, en in dit geval de overheid, bepaalt hoe Nederlanders de koloniale geschiedenis herinneren door *political memory* en *cultural memory* in te zetten.³⁰ Zij gaat echter een stap verder door te betogen dat er bij de herinnering aan het koloniale verleden sprake is van *colonial aphasia*. Dit houdt in dat de kennis over het koloniale verleden verminderd toegankelijk is, bijvoorbeeld omdat de overheid lange tijd de toegang tot deze kennis geblokkeerd heeft. Hierdoor is er onvoldoende vocabulaire om over de koloniale geschiedenis te spreken, wat het onderzoek bemoeilijkt. Het koloniale verleden blijft hierdoor moeilijk bespreekbaar. Ook op de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' is de wisselwerking tussen de

---

²⁸ Ibidem, 42.

²⁹ Ibidem, 42, 43.

³⁰ Ann Laura Stoler, 'Race and Disabled Histories in France', *Public Culture* 23 (2011) 1, 121-156, aldaar 122-124.

cultural memory van de historici en de *social memory* van de actieve gebruikers waar te nemen. Deze tegenstelling zal later duidelijk uitgewerkt worden.³¹

Wikipedia: eigendom van de *popular historymaker*

Op 15 januari 2001 ging het project 'Wikipedia' officieel van start. Wikipedia werd opgericht als tegenhanger van de academisch verantwoorde online encyclopedie Nupedia. Op dit platform verschenen wetenschappelijke ideeën, die allemaal gecontroleerd werden door experts. Het werd echter steeds moeilijker om *gatekeepers* bereid te vinden om de artikelen op Nupedia te controleren. Daarom richtten Jimmy Wales en Larry Sanger in 2001 het *open-access* en *crowd-sourced* platform Wikipedia op.³² Het was aanvankelijk de bedoeling van Wales dat het grote publiek de artikelen zou schrijven en experts deze zouden controleren. Experts waren echter, net als bij Nupedia, terughoudend om hun medewerking aan het project te verlenen. Daarom besloot Wales dat het publiek de juistheid van de kennis zou waarborgen.³³ De *popular historymaker* garandeert hierbij dus de *soundness of knowledge*.

De Nederlandstalige Wikipedia begon op 19 juni 2001. Meteen werd veelvuldig gebruik gemaakt van deze Nederlandstalige online encyclopedie. Al op 3 augustus 2003 verscheen het tienduizendste artikel en het gebruik van de Nederlandstalige Wikipedia is sindsdien flink toegenomen. Tot nu toe zijn er 1.870.426 artikelen verschenen op de Nederlandstalige Wikipedia.³⁴ Wales verklaart dit succes en het succes in andere landen niet aan de hand van de technologische vernieuwingen die Wikipedia biedt, maar aan de hand van het gemeenschapsgevoel. Volgens hem vinden mensen het prettig om tot de *Wikipedia-community* te horen: 'I think the genuine communities, like Wikipedia, will be built on love and respect. But it's really important, because of all the things I've been saying, to remember that Wikipedia is not about technology, it's about people.'³⁵

Desondanks ontstonden grote discussies tussen voor- en tegenstanders van het online platform. Historica Amanda Seligman rekt zich tot de laatste groep. Haar voornaamste punt van kritiek op Wikipedia is dat er geen sprake is van autoriteit op dit platform. De gebruikers zijn geen geschoolde experts en daarom is de kennis op Wikipedia naar haar mening minder betrouwbaar en alleen geschikt voor *presearch*.³⁶ Ook vindt zij het problematisch dat historici die hun medewerking

---

³¹ Stoler, 'Race and Disabled Histories in France', 125.

³² Dan O'Sullivan, *Wikipedia: A New Community of Practice?* (Farnham 2009) 121.

³³ O'Sullivan, *Wikipedia: A New Community of Practice?*, 121.

³⁴ Wikipedia, 'Nederlandstalige Wikipedia' (versie 22 februari 2016), https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandstalige_Wikipedia (30 mei 2016).

³⁵ Andrew Lih, *The Wikipedia Revolution. How a Bunch of Nobodies Created the World's Greatest Encyclopedia* (Londen 2009) xviii.

³⁶ Amanda Seligman, 'Teaching *Wikipedia* without Apologies', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 121-129, aldaar 121.

verlenen aan een artikel op Wikipedia daar niet de eer voor krijgen die hun toekomst. Zij krijgen niet betaald voor hun zorgvuldig uitgevoerde onderzoek en andere gebruikers kunnen hun professionele bijdrage weer verwijderen.³⁷

Daarnaast is zij van mening dat de kennis op Wikipedia niet neutraal is, hoewel dat wel het streven van Wikipedia is. Seligman is bang dat gebruikers kennis die hun niet aanstaat vanwege politieke of religieuze gronden verwijderen, waardoor objectieve en neutrale kennis niet kan bestaan.³⁸ Het definitieve oordeel van Seligman over Wikipedia is niet positief: 'We should keep in mind that writing for *Wikipedia* is making a contribution, not being an author, that is, someone with the primary responsibility for the interpretive power *and* factual accuracy of the writing in question.'³⁹ Haar visie komt overeen met die van Tosh, die het ook belangrijk vindt dat historici gezag hebben in de juiste interpretatie van het verleden.

Wikipedia: kennis en herinnering hand in hand

Andere historici daarentegen zien in Wikipedia een platform waarop de historicus en het publiek elkaar van dienst kunnen zijn. Amanda Grace Sikarskie draagt aan dat geen enkele historicus alle feiten van het verleden kan ontdekken en onderzoeken. De bijdragen van het publiek zijn noodzakelijk voor kennisverrijking.⁴⁰ Het publiek heeft immers toegang tot bronnen die voor historici verborgen blijven, zoals dagboeken en brieven uit de familiekring. Thomas Harbison en Luke Waltzer concentreren zich voornamelijk op de voordelen die Wikipedia biedt voor het publiek. Het platform is open, waardoor het publiek zich serieus genomen voelt en aangespoord wordt om een actieve bijdrage te leveren aan de geschiedschrijving. Daarnaast hechten zij grote waarde aan het sociale karakter van de *Wikipedia-community*.⁴¹

Leslie Madsen-Brooks betoogt dat ook historici baat hebben bij Wikipedia. Zij hebben namelijk de mogelijkheid om hun kennis op een grotere schaal te verspreiden, waardoor zij meer gelezen worden. Zij stelt dat het publiek gebrek heeft aan context en diversiteit van bronnen. Historici kunnen dit ondervangen door een gidsende rol aan te nemen op Wikipedia en het publiek bewust te maken van de onderzoeksmogelijkheden die de historicus tot zijn beschikking heeft.⁴² Haar visie

---

³⁷ Seligman, 'Teaching *Wikipedia* without Apologies', 124.

³⁸ Ibidem, 124, 125.

³⁹ Ibidem, 128.

⁴⁰ Amanda Grace Sikarskie, 'Citizen Scholars. Facebook and the Co-creation of Knowledge', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 216-221, aldaar 219.

⁴¹ Thomas Harbison en Luke Waltzer, 'Toward Teaching the Introductory History Course, Digitally', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 97-109, aldaar 101-104.

⁴² Leslie Madsen-Brooks, 'I Nevertheless Am a Historian' Digital Practice and Malpractice around Black Confederate Soldiers', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 49-63, aldaar 53.

correspondeert met die van Kalela, die ook de ruimte wil bieden aan het publiek om te participeren in de geschiedschrijving, maar tevens de historicus de taak van *gatekeeper* toebedeelt.

Robert S. Wolff richt zich op een interessant onderzoek dat uit Wikipediagebruik volgt: 'The popular understanding of the past differs greatly from that of academic historians; it often reflects an effort to muster the past in service of a particular worldview. As such, it may tell us as much about memory – how events are remembered – as it tells about history.'⁴³ Het feit dat Wikipedia geen neutrale kennis voortbrengt, wat Seligman als een gebrek van Wikipedia beschouwt, ziet Wolff juist als een voordeel. Door te onderzoeken op welke manier gebruikers over een bepaalde historische kwestie discussiëren en schrijven, kan achterhaald worden hoe zij denken over deze kwestie en hoe hun denkpatroon zich ontwikkelt door de tijd heen. De Wikipediapagina's worden hiermee 'plaatsen van herinnering'. Niet alleen is ieder zijn eigen historicus, maar ieder beleeft het verleden ook op zijn of haar eigen manier.⁴⁴ Ook ik zie dit als een groot voordeel van Wikipedia en daarom onderzoek ik de pagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' aan de hand van deze strategie in het derde hoofdstuk.

In dit onderzoek zal aan de orde komen of de pagina aantoonbare onjuistheden bevat en of deze hersteld worden door de actieve gebruikers. Ook onderzoek ik of de hoofdlijnen, chronologie en context van de beschreven gebeurtenissen op een verantwoorde manier, volgens Kalela, worden aangegeven. Verder wordt de kwaliteit van de publicaties en de bronnen waaraan de actieve gebruikers refereren getoetst en gezien of gebruik gemaakt wordt van bijdragen van vakhistorici. Ook onderzoek ik de mate waarin de pagina aangevuld wordt en tekstgedeeltes verwijderd worden. Hierdoor wordt duidelijk of er op de lange termijn sprake is van een zelfreinigend vermogen. Uiteindelijk zal geconcludeerd worden of de Wikipediapagina voornamelijk beschouwd moet worden als een *lieu de mémoire*, een plaats van herinnering waar actieve Wikipediagebruikers hun visie op de geschiedenis poneren of als een platform waar ruimte is voor debat en *sound knowledge*.

---

⁴³ Robert S. Wolff, 'The Historian's Craft, Popular Memory and Wikipedia', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 64-74, aldaar 65.

⁴⁴ Wolff, 'The Historian's Craft, Popular Memory and Wikipedia', 68.

Van doofpot naar openlijke discussie

Op 26 november 2015 opende de tentoonstelling 'Koloniale oorlog 1945-1949. Gewenst en ongewenst beeld' in het Amsterdamse Verzetsmuseum. Deze tentoonstelling maakte bewust gebruik van de term 'koloniale oorlog' in plaats van 'politieke acties' en belichtte de rol van de Nederlandse overheid in de censuur en propagandavoering tijdens de koloniale oorlog. De tentoonstelling is goed ontvangen. 'De bezoekers vonden het interessant om een alternatieve visie op het verleden te horen. De tijd is hier rijp voor',⁴⁵ aldus Liesbeth van der Horst, directeur van het Verzetsmuseum. Aan de mogelijkheid om de daden van politiek en leger tijdens de koloniale oorlog te bediscussiëren, is een groot aantal wetenschappelijke en journalistieke discussies vooraf gegaan. Deze worden in dit hoofdstuk belicht, evenals de gebeurtenissen tijdens de 'eerste en tweede politieke actie'.

De 'eerste politieke actie': een vorm van bestuurlijke verantwoordelijkheid?

Na de Japanse bezetting van Nederlands-Indië wilde Nederland haar gezag in de kolonie herstellen om de economische belangen voor het moederland veilig te stellen, ondanks het feit dat de Republikeinse leiders Soekarno en Hatta in augustus 1945 de onafhankelijkheid van de 'Republiek Indonesië' uitriepen. Nederland rechtvaardigde haar plannen met de aanname dat de 'Republiek Indonesië' een 'Japans maaksel' was, dat bestreden diende te worden. De Nederlandse overheid stelde dat zij zich niet wilde onttrekken aan de bestuurlijke verantwoordelijkheid, dat zij zich geroepen voelde om zich over de verarmde Indonesische bevolking te ontfemen en dat zij orde en rust wilde handhaven.⁴⁶

De overheid propageerde deze visie op de inval via de officieren aan het leger: 'De Regering heeft zich genoodzaakt gezien de uiteindelijke slotsom te trekken uit de soevereine rechten en plichten, die zij alsnog over Indonesië uitoefent. [...] Beseft, dat gij geen krijgsvolk zijt, doch brengers van recht en veiligheid aan een bevolking, die reeds te lang zuchtte onder terreur en onderdrukking.'⁴⁷ Het leger kreeg de opdracht om economische ondernemingen te heroveren, zodat werkgelegenheid gecreëerd kon worden voor de Indonesische bevolking.⁴⁸

In de nacht van 20 op 21 juli 1947 viel het Nederlandse leger gebouwen en instellingen van de Republiek aan. Hiermee begon de strijd die later de Nederlandse geschiedenisboeken in zou gaan als de 'eerste politieke actie' of 'operatie product'. De term 'politiek' werd bewust gekozen, omdat

---

⁴⁵ Interview met Liesbeth van der Horst, 24 mei 2016.

⁴⁶ J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix, *Ontsporing van geweld. Het Nederlands-Indonesisch conflict* (4^e druk; Zutphen 2012) 86, 87.

⁴⁷ Van Doorn en Hendrix, *Ontsporing van geweld*, 92.

⁴⁸ *Ibidem*, 97, 99.

Nederland naar het buitenland toe wilde benadrukken dat het om een interne maatregel ging.⁴⁹ Generaal Spoor volgde een 'speerpuntenstrategie' waarbij de inzet van tanks het mogelijk maakte om in korte tijd een grote afstand af te leggen. Het leger veroverde het grootste deel van de suiker-, thee-, koffie- en rubberplantages en van de aardoliebronnen en kolenmijnen. De Republikeinse strijdkrachten werden echter niet uitgeschakeld.⁵⁰ Het Nederlandse leger werd soms met vreugde onthaald door de Indonesische bevolking, maar in het Republikeinse gebied ontmoette het vaak verzet en vijandigheid. In het buitenland werd geschokt gereageerd op de strijd tussen Nederland en de Republiek. De Veiligheidsraad eiste dat beide partijen de strijd zouden staken, maar deze eis werd niet ingewilligd. Op 5 augustus 1947 werd op initiatief van de Verenigde Naties een staakt-het-vuren afgekondigd. Beide partijen hielden zich hier echter niet aan.⁵¹

De 'tweede politionele actie': succes of catastrofe?

Op 17 januari 1948 werd de Renville-overeenkomst van kracht. Na lang overleg werden de zogenaamde 'Van Mookgrenzen' vastgesteld, waarmee de Veiligheidsraad hoopte dat de strijd tussen Nederland en de Republiek beëindigd zou worden.⁵² In de nacht van 18 op 19 december 1948 was de 'tweede politionele actie' of 'operatie kraai' een feit en opnieuw vocht Nederland volgens de speerpuntenstrategie.⁵³ Het Tentara Nasional Indonesia (TNI), het Republikeinse leger, bracht de Nederlandse strijdkrachten in een guerrilla-oorlog gevoelige slagen toe. Desondanks wist het Nederlandse leger vijf prominente Republikeinen gevangen te nemen. Het leger hoopte middels deze daad de Republiek te kunnen liquideren.⁵⁴

Van Doorn en Hendrix, beide Indiëveteraan, betogen dat de 'tweede politionele actie' uitliep op een catastrofe. De nieuwgewonnen gebieden bleven onveilig, er was te weinig mankracht in het leger en de gebieden die al eerder overwonnen waren, werden heroverd door de TNI. Daarnaast bemoeilijkte de voortdurende strijd de landbouw en de economische activiteiten van de bedrijven.⁵⁵ Van Doorn en Hendrix bekritisieren het Nederlandse leger vanwege de gemaakte keuzes. De westerse wereld beschouwde de Republiek als een bolwerk tegen het communisme. De Veiligheidsraad was daarom uiterst kritisch op de operatie van Nederland en de Verenigde Staten dreigden de Marshallhulp voor Nederland in te trekken. Bovendien schatte Nederland de Republiek verkeerd in. Het land dacht

---

⁴⁹ Herman Burgers, *De garoeda en de ooievaar. Indonesië van kolonie tot nationale staat* (Leiden 2010) 552, 553.

⁵⁰ Burgers, *De garoeda en de ooievaar*, 553.

⁵¹ Ibidem, 555-557.

⁵² Ibidem, 563, 564.

⁵³ Ibidem, 603.

⁵⁴ Van Doorn en Hendrix, *Ontsporing van geweld*, 107, 110, 113.

⁵⁵ Ibidem, 104.

de Republiek snel onder controle te krijgen, maar deze gaf zich niet zomaar gewonnen.⁵⁶ In mei 1949 sloten Nederland en de Republiek de Van Roijen-Roem-overeenkomst, waarin werd afgesproken dat het Nederlandse leger zich terug zou trekken uit Jogjakarta, de Republikeinse leiders vrijgelaten zouden worden en de guerrilla beëindigd zou worden. Uiteindelijk vond na een periode van nieuwe onrust en overleg op 27 december 1949 de soevereiniteitsoverdracht plaats.⁵⁷

Er is veel onduidelijk over het aantal slachtoffers bij beide strijdende partijen gedurende de koloniale oorlog. Journalist Bert Immerzeel stelt dat de cijfers over het aantal Europese slachtoffers uiteenlopen van enkele duizenden slachtoffers tot tienduizenden.⁵⁸ De website *If then is now*, die gecontroleerd wordt door historici, spreekt van 25.000 tot 100.000 Indonesische slachtoffers. De slachtoffers onder de Indonesische gevechtstroepen zijn in deze schatting opgenomen. Er zouden ongeveer 6000 Nederlandse militairen gesneuveld zijn.⁵⁹

In de jaren na de koloniale oorlog werd duidelijk dat het Nederlandse leger 'excessen' had gepleegd, waardoor er meer slachtoffers waren gevallen. Met de publicatie van de Excessennota, waarover later meer, werd duidelijk dat kapitein Westerling in de periode van december 1946 tot februari 1947 standrechtelijke executies had laten uitvoeren op Zuid-Celebes. Pas in 1969 kwam de 'Westerling-affaire' aan het licht. In november 1947 stierven zesenvestig Indonesische gevangenen tijdens een treintransport, omdat zij opgesloten zaten zonder eten en drinken. Dit 'exces' ging de geschiedenis in als de 'Bondowoso-affaire'. De Pakisadji-affaire behelst het 'exces' waarbij in 1949 een aantal mannelijke Rode Kruismedewerkers werd doodgeschoten.⁶⁰

Hueting over 'oorlogsmisdaden': een schok in de samenleving

Het dekolonisatieproces werd grotendeels overschaduwed door de collectieve rouw om slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog in Nederland. De regering moedigde de verzetsmythe aan en hoopte daarmee de aandacht te verschuiven van 'oorlog' naar 'wederopbouw'. De pijnlijke momenten uit de oorlogsgeschiedenis, zoals de snelle nederlaag, de bezetting en de Jodenvervolgung maakten plaats voor een homogene herinnering, een *political memory*, die zich richtte op de 'verzetsmentaliteit' om de samenleving het gevoel van eigenwaarde terug te geven.⁶¹ De dekolonisatie paste niet in deze homogene herinnering, omdat Nederland niet in haar oorspronkelijke missie geslaagd was. De kolonie

---

⁵⁶ Ibidem, 113.

⁵⁷ Burgers, *De garoeda en de ooievaar*, 636, 637.

⁵⁸ Bert Immerzeel, 'Bersiap: de werkelijke cijfers' (versie 7 februari 2014), <https://javapost.nl/2014/02/07/bersiap-de-werkelijke-cijfers/> (23 juni 2016).

⁵⁹ Jeroen Gijssels, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949' (versie 25 januari 2012), <http://ifthenisnow.eu/nl/gebeurtenissen/indonesische-onafhankelijkheidsoorlog-1945-1949> (23 juni 2016).

⁶⁰ Julika Vermolen, *De affaire-Poncke Princen (1993). Bezien vanuit de collectieve herinnering in Nederland aan de politieke acties in voormalig Nederlands-Indië* (Utrecht 1994) 18-22.

⁶¹ Vermolen, *De affaire-Poncke Princen (1993)*, 16.

was niet voor het moederland behouden en de herinnering aan de dekolonisatie droeg dus niet bij aan de eigenwaarde van Nederlanders. Daarom werd deze herinnering uit de collectieve herinnering gebannen. De nationale herdenkingsdag op 4 mei was aan het begin van de jaren vijftig uitsluitend bestemd voor gevallen van de Tweede Wereldoorlog. Pas in 1961 werden ook slachtoffers van de koloniale oorlog herdacht.⁶²

In de jaren zestig onttrokken voornamelijk jongeren zich aan de *political memory* en vestigden zij de aandacht op 'vergeten onderwerpen' uit de Nederlandse geschiedenis. Er ontstond aandacht voor de Jodenvervolging, die tot dan toe geen plaats had binnen de collectieve herinnering. In 1965 verscheen bijvoorbeeld het boek *Ondergang: De vervolging en verdelging van het Nederlandse Jodendom 1940-1945* van Jacques Presser. Van 1960 tot 1965 werd de televisieserie *De Bezetting* uitgezonden, waaraan Loe de Jong zijn medewerking verleende. Nabestaanden kregen de ruimte om openlijk te rouwen om hun verloren familieleden. De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog overschaduwde die aan de 'politieonele acties', maar de opkomst van de televisie bracht hier verandering in volgens de historicus J. Bank.⁶³ Via de televisie kwamen Nederlandse jongeren in aanraking met gruwelijke beelden van de Vietnamoorlog, wat bij hen de vraag deed rijzen hoe de guerrilla-oorlog in Indonesië verlopen was.

Op 19 december 1968 verscheen een interview met de psycholoog Joop Hueting in *De Volkskrant*, vanwege de 'niet zo gedenkwaardige dag, waarop twintig jaar geleden de tweede politieonele actie in Indonesië begon'.⁶⁴ Hueting had tweeënhalf jaar als dienstplichtige in Indonesië gediend en beschreef martelingen, moorden en het ruwe optreden jegens Indonesische burgers aan de Nederlandse zijde. Hueting bestempelde deze praktijken als 'oorlogsmisdaden'. Een maand later herhaalde Hueting zijn beschuldigingen jegens de Nederlandse krijgsmacht in een interview met Hans Jacobs voor het televisieprogramma *Achter het nieuws* op 17 januari 1969.⁶⁵ Hij vergeleek de Nederlandse praktijken met de 'oorlogsmisdaden' die in Algerije en Vietnam werden gepleegd. Hueting meende dat de betrokken soldaten, maar ook de Nederlandse regering die de opdracht voor de oorlog gegeven had, schuldig waren aan de dood van duizenden Indonesische burgers.⁶⁶

Hueting had al eerder geprobeerd om zijn verhaal in de openbaarheid te brengen, maar kranten als de *Nieuwe Rotterdamse Courant* en zelfs het progressieve Amsterdamse studentenblad *Propria Cures* durfden een publicatie niet aan. Hueting beschuldigde de journalistiek ervan 'de zwijgcultuur' in stand te houden. Hij wilde zijn versie van de waarheid vertellen om de eenzijdige

---

⁶² Ibidem.

⁶³ J. Bank, *Oorlogsverleden in Nederland* (Baarn 1983) 4.

⁶⁴ M. de Ruyter, 'Dr. Hueting: Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië. En jullie schieten op alles wat beweegt', *de Volkskrant*, 19 december 1968.

⁶⁵ *Achter het nieuws*, VARA, 17 januari 1969, 00:30-01:06, 02:30-02:34.

⁶⁶ Vermolen, *De affaire-Poncke Princen* (1993), 28.

geschiedschrijving te corrigeren, de politiek aan te zetten tot onderzoek en een publieke discussie op gang te brengen. Eindredacteur Herman Wigbold sloot de uitzending af met de oproep aan het parlement om historici de opdracht te geven voor een kritisch onderzoek.⁶⁷

Van doofpot naar onderzoek

Op 21 januari 1969, vier dagen na de uitzending van de VARA, verzocht PvdA-leider Joop den Uyl de regering om alle gegevens omtrent de 'politieacties' bekend te maken aan het parlement. In 1954 hadden de rechtsgeleerden Van Rij en Stam in opdracht van de regering onderzoek verricht naar 'excessen' tijdens de 'politieacties'. De resultaten van het onderzoek waren nooit met het parlement gedeeld en Den Uyl verzocht de regering dit alsnog te doen. Minister Polak van Justitie reageerde positief op deze oproep en wilde zelfs een nieuw onderzoek opzetten.⁶⁸ De andere ministers voelden hier echter niets voor, omdat zij bang waren dat betrokkenen alsnog vervolgd zouden worden. De zaak was namelijk nog niet verjaard. Ook vreesden zij wanorde in het eigen land en een verstoring van de banden met Indonesië. Daarom besloot de Ministerraad om eerst zelf de documenten die bij de verschillende ministeries aanwezig waren te inventariseren, alvorens een besluit te nemen over het al dan niet instellen van een onderzoek.⁶⁹ Deze archieven bevatten dus een *cultural memory*.

Op 11 februari liet Den Uyl weten het niet eens te zijn met de beslissing om de Kamer buiten het onderzoek te houden: 'Het verzamelen van het beschikbare materiaal is namelijk niet een neutrale arbeid. [...] Het is een kwestie van zoeken, ordenen, selecteren en afgrenzen van datgene, wat wel en niet nodig is. Daarbij komt een groot aantal vragen van nogal principiële aard aan de orde.'⁷⁰ Hij pleitte voor een onafhankelijk onderzoek, maar ontving nauwelijks steun. Desondanks werd de onderzoekscommissie 'Indonesië 1945-1950' opgericht. In de stuurgroep van deze commissie namen de secretarissen-generaal van Algemene Zaken, Buitenlandse Zaken, Binnenlandse Zaken, Justitie, Defensie, Onderwijs, Wetenschappen en Cultuur en Recreatie en Maatschappelijk Werk zitting. Deze departementen leverden ambtenaren aan de coördinatiegroep van de commissie, die belast waren met het feitelijke onderzoek. Tijdens de zoektocht naar relevante dossiers ontstond discussie over de definitie van de term 'oorlogsmisdaden'. Ook stuitte de commissie op het probleem dat de archieven incompleet waren.⁷¹ Mijns inziens is er geen sprake van een volledig en correct uitgevoerd onderzoek.

---

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Stef Scagliola, *Last van de oorlog. De Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië en hun verwerking* (Amsterdam 2002) 138.

⁶⁹ Scagliola, *Last van de oorlog*, 138, 139.

⁷⁰ Ibidem, 139.

⁷¹ Ibidem, 141.

Particuliere archieven werden namelijk niet geraadpleegd en in het onderzoek naar de persberichten werden berichten met gruwelijke informatie niet opgenomen, omdat ze niet waar zouden zijn.⁷²

Op 3 juni 1969 werden de uitkomsten van het onderzoek aan de Tweede Kamer gepresenteerd in de 'Nota betreffende het archievenonderzoek naar gegevens omtrent excessen in Indonesië begaan door Nederlandse militairen in de periode 1945-1950'. De conclusie van de Excessennota was dat het Nederlandse leger zich over het algemeen correct had gedragen en dat er geen sprake was van 'systematische wreedheden'. Wel werd het optreden in Zuid-Celebes afgekeurd.⁷³ Jacques van Doorn en Wim Hendrix, beide Indiëveteraan, grepen de aandacht rondom de koloniale oorlog aan om een wetenschappelijk boek over deze periode uit te geven. Tijdens hun diensttijd in de kolonie waren zij vrienden geworden en zij hadden al in 1948 het plan opgevat om hun herinneringen en die van hun medestrijders te bundelen en uit te geven. Zij spraken af dat Hendrix hun medestrijders zou interviewen en dat Van Doorn het sociologisch onderzoek zou verrichten.⁷⁴

Hendrix voelde zich hier aanvankelijk niet goed bij: 'Dat Jacques de zaak systematiseerde, was voor mij een verlichting, want ik zat toch een beetje in de knel. Ik was eigenlijk bezig mijn maten op te hangen. Ik wist wel hoe het zou gaan: het hoge niveau dekt zich in. Wat krijg je dan? Kijk, dat is een baantjesgast, die heeft nooit het zware patrouillewerk gedaan, die heeft een lekker leventje gehad en die gaat nu even zijn maten verlinken. [...] Jacques en ik dachten: alles goed en wel, iemand moet die soldaten orders hebben gegeven.'⁷⁵ Hierin gaat de *social memory* van de Nederlandse militairen dus lijnrecht in tegen de *political memory*. Ondanks het feit dat het geweld aan de Nederlandse zijde gerechtvaardigd werd door de Nederlandse overheid, waarmee een *political memory* gecreëerd werd, ontwikkelden Van Doorn en Hendrix hun *social memory*, waarbij zij vraagtekens stelden bij de orders die zij van de legerleiding kregen. Tegelijkertijd creëerden zij met hun publicatie een nieuwe *cultural memory*, waarbij zij gebruik maken van *social memories*. Het onderzoek dat zij later zouden publiceren, was immers een vorm van *cultural memory*.

In 1950 keerden Van Doorn en Hendrix terug uit Indië en polsten zij bij de Partij van de Arbeid of deze partij mee wilde werken aan de publicatie van het onderzoek. Zij kregen echter te horen dat er geen mogelijkheid was, omdat de partij de goede bedoelingen van de regering met de interventie niet ter discussie wilde stellen.⁷⁶ In 1970 was er sprake van publieke belangstelling en besloten Van Doorn en Hendrix over te gaan tot publicatie. Hendrix zegt achteraf dat hij er blij om is dat het boek niet in 1950 werd gepubliceerd, omdat het Nederlandse publiek destijds niet twijfelde aan de *political*

---

⁷² Ibidem, 142, 143.

⁷³ Vermolen, *De affaire-Poncke Princen* (1993), 32.

⁷⁴ Van Doorn en Hendrix, *Ontsporing van geweld*, 329.

⁷⁵ Ibidem, 330, 331.

⁷⁶ Ibidem, 331.

memory die de regering uitdroeg. Desondanks is hun wetenschappelijk werk in 1970 door wetenschappers en journalisten genegeerd. De auteurs kregen nauwelijks reacties. Alleen de historicus P.J. Drooglever liet weten dat ‘de auteurs niet konden aantonen dat wat zij gezien, beschreven en verklaard hadden slechts het topje van de ijsberg was.’⁷⁷

Nieuwe wegen in het onderzoek

Ook de historica Stef Scagliola stelt dat de interesse van historici en het Nederlandse publiek na de ontboezemingen van Hueting snel uitgedoofd was. De politiek probeerde nog altijd de *political memory* van het Nederlandse leger als vredebrengers in stand te houden en deed geen nader onderzoek. Scagliola verwijt historici dat zij pas vanaf 1985 over de ‘politioenele acties’ publiceerden, omdat de zaak toen minder omstreden was.⁷⁸ De regering veronderstelde dat de belangstelling van het publiek af zou nemen naarmate de kwestie verder in het verleden lag. Vanaf het midden van de jaren tachtig lieten de oorlogsveteranen echter van zich horen. In 1985 richtten veteranen de Vereniging van Oud-militairen Indiëgangsters (VOMI) op, omdat zij erkenning voor hun aandeel in de ‘politioenele acties’ wilden. Wanneer zij erkend werden, zouden zij een uitkering kunnen krijgen, als groep opgenomen worden in de Nederlandse samenleving en een groepsidentiteit kunnen creëren.⁷⁹

De regering boog zich over de kwestie en minister van Defensie Ter Beek besloot een nieuw veteranenbeleid op te zetten. In maart 1990 presenteerde de minister de nota ‘Zorg voor veteranen in samenhang’ aan de Tweede Kamer, waarmee de veteranen maatschappelijk erkend werden en een beroep konden doen op hulpverlening. Op 7 september 1990 onthulde minister Ter Beek een monument voor de veteranen in Roermond en sprak daar de volgende woorden: ‘Ik besef dat het lang – en voor velen te lang – heeft geduurd, voordat in ons lang van deze erkenning sprake was. Het leek er wel eens op of wij de conflicten in Nederlands-Indië en Nieuw-Guinea maar liever zo snel mogelijk wilden vergeten. [...] In ronde bewoordingen kan gesteld worden, dat Nederland bij de opvang van zijn veteranen in gebreke is gebleven.’⁸⁰ Met deze woorden hoopte de minister openheid te creëren over de ‘politioenele acties’ en nieuw historisch onderzoek aan te moedigen.⁸¹

In 1984 ontstond grote onrust naar aanleiding van de publicatie van deel 11a van Loe de Jongs *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*. Sommige historici meenden dat De Jong een te negatief beeld geschetst had van Nederland als koloniale macht. Bovendien maakte De Jong gebruik van de term ‘oorlogsmisdaden’ in plaats van ‘excessen’. Het Comité Geschiedkundig Eerherstel

---

⁷⁷ Ibidem, 336.

⁷⁸ Scagliola, *Last van de oorlog*, 185.

⁷⁹ Vermolen, *De affaire-Poncke Princen (1993)*, 36.

⁸⁰ Ibidem, 37.

⁸¹ Ibidem.

Nederlands-Indië spande een proces aan tegen de staat, de opdrachtgever van De Jong. Het comité verloor dit proces echter.⁸²

Ook de plannen voor de publicatie van deel 12 veroorzaakten opschudding. Voordat het boek verscheen, legde meelezers en oud-KNIL-officier C. Heshusius geheel tegen de afspraak de concepttekst voor aan *De Telegraaf* en enkele veteranenorganisaties. Zij maanden de auteur om de term 'oorlogsmisdaden' te vervangen door 'excessen' en 'contraterreur'. Zij reageerden zo fel, omdat ze De Jong beschouwden als een staatsgeschiedschrijver die altijd de waarheid sprak. Zijn kritische beschrijving gaf in hun ogen geen aandacht aan de goede kant aan het optreden van het Nederlandse leger. De Jong heeft hun wensen grotendeels ingewilligd. Hij verwijderde zijn verwijzingen naar 'oorlogsmisdaden'. Met een lid van zijn begeleidingsgroep, F. van der Veen, bleef De Jong van mening verschillen over de 'excessen' die De Jong opnam in zijn werk. De Jong bood Van der Veen daarom de mogelijkheid om zijn afwijkende mening in een bijlage aan de publicatie toe te voegen.⁸³

In 1992 publiceerde de Nederlandse schrijver en dichter Graa Boomsma een historische roman over de ervaringen van Nederlandse militairen tijdens de dekolonisatie van Indië met de titel *De laatste typhoon*. De vader van Boomsma was Indiëveteraan en Boomsma verwerkte zijn herinneringen in de roman. In een interview met het *Dagblad van het Noorden* zei Boomsma: 'Ze [de Nederlandse militairen] waren geen SS'ers, nee, ook al konden ze door de dingen die ze deden er wel degelijk mee worden vergeleken.'⁸⁴ Deze uitspraak riep heftige reacties op, zowel van veteranen als van het Nederlandse publiek. Boomsma voelde zich in zijn positie van schrijver aangetast: 'Ik heb beelden en metaforen nodig, om de doofpotmentaliteit die ten aanzien van de politionele acties heerst te kunnen doorbreken.' Boomsma zag in de aanklacht tegen hem het bewijs dat de oorlog in Indië nog niet verwerkt was.⁸⁵

Klaar voor een alternatieve visie

In de jaren die volgden ontstond langzaam meer ruimte om de *political memory* die de overheid al tijdens de koloniale oorlog creëerde te nuanceren. Historici plaatsen de koloniale oorlog sinds de laatste jaren in de historische context, waardoor meer afstand ontstaat en het gemakkelijker is om de feiten te laten spreken. Daarnaast ligt de koloniale oorlog verder weg in de tijd, waarmee de afstand tussen heden en verleden groter geworden is. De biografie *Generaal Spoor. Triomf en tragiek van een legercommandant* van J.A. de Moor is een goed voorbeeld van een wetenschappelijk boek dat het verleden in de historische context plaatst en afstand neemt. Hij werpt generaal Spoor niet op als een

---

⁸² Ibidem, 38.

⁸³ Ibidem, 39, 40.

⁸⁴ Ibidem, 40, 41.

⁸⁵ Ibidem, 41.

held, maar als een persoon die de situatie niet altijd juist inschatte en daardoor niet altijd de goede beslissingen nam. Het is opvallend dat De Moor in zijn inleiding schrijft dat hij veel steun van de politiek gekregen heeft tijdens zijn onderzoek. Zoals Van der Horst al aangaf, lijkt de tijd inderdaad rijp voor een nieuwe visie op het verleden. Stef Scagliola heeft met haar publicatie *Last van de oorlog* een overzicht gegeven van de manier waarop de politiek omging met de herinnering aan de koloniale oorlog. Zij vindt het belangrijk om openheid te creëren over het overheidsoptreden.

Ook binnen het publieke domein en de journalistiek wordt het overheidsoptreden de laatste jaren kritisch geanalyseerd. Op 14 mei 2011 wijdde *Andere Tijden* een aflevering aan generaal Spoor. Hierin wordt gezegd dat Spoor de politiek wilde beïnvloeden en sterk aandrang op militair optreden. Als hij niet in het gelijk gesteld zou worden, zou hij ontslag nemen. Ook wordt in de aflevering gezegd dat Spoor wist dat er 'oorlogsmisdaden' gepleegd werden, maar dat hij niet overging tot vervolging om de betrokken militairen te sparen.⁸⁶ De rol van Spoor en de Nederlandse overheid in de 'oorlogsmisdaden' wordt door de aflevering dus kritisch tegen het licht gehouden. In 2012 verschenen foto's van standrechtelijke executies in Rawagede in de Nederlandse kranten. NRC-redacteur Emilie van Outeren vindt het belangrijk dat deze beelden aan Nederlandse lezers getoond worden, zodat zij hun visie op de koloniale oorlog kunnen aanscherpen: 'Deze schokkende beelden zijn het soort foto's die zich in ons collectieve geheugen nestelen en bepalen hoe wij naar het geweld tijdens de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog kijken.'⁸⁷

In december 2011 bood Tjeerd de Zwaan, ambassadeur in Jakarta, namens Nederland zijn excuses aan voor de massamoord die Nederlandse militairen in 1947 in Rawagede aanrichtten. De weduwen die een zaak tegen Nederland aanspanden, werden bovendien financieel gecompenseerd. Van Outeren noemt deze stap uniek. Zij stelt dat de Staat nooit excuses maakte voor de Nederlandse rol in de slavernij en het gebrek aan bescherming aan moslimmannen in Srebrenica. In 2005 vermeed Ben Bot, toen minister van Buitenlandse Zaken, angstvallig het woord 'excuses' toen hij zijn spijt betuigde voor het leed dat de Indonesiërs was aangedaan.⁸⁸ Met de excuses zet de Nederlandse Staat dus een stap in een nieuwe richting.

Van 19 februari 2015 tot 3 januari 2016 liep de tentoonstelling 'Oorlog! Van Indië tot Indonesië, 1940-1945' in Museum Bronbeek in Arnhem. De tentoonstellingsmakers wilden de koloniale oorlog van een andere kant belichten en 'het ware verhaal vertellen over de politonele

---

⁸⁶ Andere Tijden, 'Het optimisme van generaal Spoor', NTR-VPRO, 08:45-08:50, 09:40-09:45, 14:45-14:55.

⁸⁷ Lex Boon, 'Vijfenzestig jaar na dato: foto's van Nederlandse executies in Indië', *NRC Handelsblad*, 10 juli 2012.

⁸⁸ Marije Willems, 'Nederland biedt excuses aan voor bloedbad Rawagede', *NRC Handelsblad*, 9 december 2011.

acties'.⁸⁹ Eind 2015 volgde het Amsterdamse Verzetsmuseum dit initiatief na door de opening van de eerder genoemde tentoonstelling 'Koloniale oorlog 1945-1949. Gewenst en ongewenst beeld'. Het is opvallend dat beide tentoonstellingen gebruik maken van de term 'oorlog' en de term 'politieke acties' achter zich laten. Beide tentoonstellingen zijn over het algemeen goed ontvangen en laten zien dat het Nederlandse publiek klaar lijkt te zijn voor een grondige analyse van vermeende oorlogsmisdaden aan de Nederlandse zijde.

---

⁸⁹ Indisch Herinneringscentrum Bronbeek, 'Tentoonstelling 'Oorlog! Van Indië tot Indonesië, 1940-1945' (versie 26 februari 2015), <http://www.indischherinneringscentrum.nl/nieuws/tentoonstelling-oorlog-van-indie-tot-indonesie-1945-1950> (22 juni 2016).

De *popular historymaker* over de koloniale oorlog

Op 22 november 2004 maakte actieve Wikipediagebruiker Avانبijleveld de pagina 'Politionele acties 1947-1949' aan. In de loop der jaren is de pagina door een groot aantal actieve gebruikers aangepast en is er regelmatig gediscussieerd over de terminologie, de betrouwbaarheid van de kennis op de pagina en zelfs over de vraag wie bevoegd is om kennis voor waar door te laten gaan, een moeilijke vraag waar ook Kalela zich mee bezighoudt. De identiteit van de belangrijkste gebruikers heb ik helaas niet kunnen achterhalen. Van Avانبijleveld, die de pagina aanmaakte, is alleen bekend dat hij graag schrijft over geografie, geschiedenis en doofheid, omdat hij zelf doof is. Gebruiker BesselDekker is inmiddels niet meer actief op Wikipedia en is niet meer te traceren. Gebruiker HJR heeft geen gebruikerspagina, waardoor ook over hem niets bekend is. Het is mij niet bekend of de gebruikers man of vrouw zijn. Omwille van het gemak en de leesbaarheid zal ik naar hen verwijzen met de mannelijke persoonsvorm.

In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' beschreven. Deze pagina heette aanvankelijk 'Politionele acties' en vanaf 2013 'Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd'. Een Wikipediagebruiker die nu naar de pagina 'Politionele acties' zoekt, wordt automatisch geleid naar de pagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog'. Hier ging veel overleg tussen gebruikers aan vooraf. In dit hoofdstuk staat de vraag centraal hoe Nederlandse amateurhistorici de koloniale oorlog interpreteren en beschrijven.

De huidige pagina: rechtvaardiging van het overheidshandelen

Op 18 december 2013 veranderde actieve gebruiker ArmTheInsane de naam van de pagina 'Politionele acties 1947-1949' naar 'Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd'. Op 15 augustus 2014 kreeg de pagina de naam die deze nog steeds draagt van gebruiker Nederlandse Leeuw: 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog'. Deze naamsveranderingen en het overleg dat hieraan voorafgegaan is, waarover later meer, impliceren dat de gebruikers meegaan in het huidige beeld van de wetenschap dat zowel het Nederlandse leger als het Indonesische leger oorlogsmisdaden begaan heeft. Ook rechtvaardigt de naam 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' min of meer de wreedheden die het Indonesische leger beging. Zij vocht immers voor haar onafhankelijkheid, waar ze volkomen recht op had, aldus de heersende visie. Desondanks is de Wikipediapagina in zijn huidige vorm uiterst kritisch op het Indonesische leger en wordt het optreden van de Nederlandse overheid tijdens de koloniale oorlog juist gerechtvaardigd.

Deze aanname wordt bevestigd door het volgende citaat van de pagina in zijn huidige vorm: 'Deze omvang [100.000 man aan Nederlandse troepenmacht] maakt duidelijk dat van een beperkte

‘politieactie’, zoals de Nederlandse regering het probeerde voor te stellen, geen sprake was. In meer recente literatuur wordt om deze reden ook wel gesproken van de *Nederlands-Indonesische Oorlogen*, zoals door Van den Doel in zijn boek *Afscheid van Indië: de val van het Nederlandse imperium in Azië* (2000). Men kan zich afvragen of een actie van een aantal weken en dan nog wel twee, een “oorlog” te noemen is. Achter beide benamingen gaat dan ook een politieke opvatting schuil. Misschien is “militaire actie” een aanvaardbaar compromis.⁹⁰ De auteur van dit citaat gaat eerst mee in de heersende opvatting dat er geen sprake was van een beperkt politieoptreden, zoals de Nederlandse overheid het tijdens de koloniale oorlog voorspiegelde. Hij baseert zich hierbij op het gedachtegoed van journalist John Jansen van Galen, die van mening is dat de naam ‘oorlog’ niet correct is, omdat de soevereiniteit in de overgangstijd nog berustte bij Nederland. De correcte term is volgens hem ‘gewelddadige onderdrukking van een opstand’.⁹¹

Het is opvallend dat op de Wikipediapagina vermeld staat dat Jansen historicus is. Dit is echter niet het geval en laat zien dat de actieve gebruikers iemand die publiceert over de koloniale oorlog te snel als autoriteit beschouwen. Desondanks plaatst de auteur vraagtekens bij deze heersende visie als hij zich afvraagt of een ‘actie van een aantal weken’ de naam ‘oorlog’ mag dragen. Naar zijn mening is de term ‘militaire actie’ meer van toepassing. Opvallend genoeg botst dit citaat op de pagina dus met de huidige naam van de pagina ‘Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog’.

Daarnaast wordt de propaganda die de Nederlandse overheid ten tijde van de koloniale oorlog verspreide over de doelen van de acties min of meer overgenomen. De Nederlandse overheid creëerde de *political memory* van het Nederlandse leger als ‘vrijheidsbrengers’. Ook het volgende citaat op de Wikipediapagina spreekt hiervan: ‘In het akkoord van Linggadjati had de Republiek de soevereiniteit van Nederland gedurende een overgangperiode erkend. En er dreigde hongersnood in door Nederland bezette gebieden. Nederland voelde zich verantwoordelijk voor het welzijn van de bevolking en bezigde de term ‘politieactie’, omdat deze term gebruikelijk was voor het neerslaan van gevaarlijke opstanden.’⁹² De auteur van dit citaat stelt dat Nederland zich verantwoordelijk voelde voor het welzijn van de Indonesische bevolking en een einde wilde maken aan de voortdurende hongersnood. Om deze reden zou de Nederlandse overheid overgegaan zijn tot de ‘eerste politieactie’.

Verder is op de Wikipediapagina te lezen dat de Nederlandse overheid zeker mee wilde werken aan de onafhankelijkheid van Indonesië samen met gematigde Indonesische krachten, mits de Republiek onschadelijk gemaakt zou zijn. Ook uit deze passage spreken de goede bedoelingen van

---

⁹⁰ Wikipedia, ‘Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog’ (versie 6 april 2016), https://nl.wikipedia.org/wiki/Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog (23 mei 2016).

⁹¹ Ibidem.

⁹² Ibidem.

Nederland met Indonesië. De auteur impliceert dat Nederland de Indonesische bevolking wilde bevrijden van de Republikeinen en hen daarna wilde helpen bij de vormgeving van de onafhankelijkheid.' Op de pagina wordt dan ook zeer vijandig gesproken over de strijd die de Republikeinen voerden en impliciet worden zij aangemerkt als de schuldigen aan de oorlog: 'Afgezien van de politionele acties (kortdurende Nederlandse offensieven) had de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog meestentijds het karakter van een guerrilla van de Indonesische nationalist tegen de Nederlandse troepen.'⁹³ Hier wordt dus gesuggereerd dat de Republikeinen de meeste oorlogsmisdaden pleegden en dat de oorlogvoering van Nederland beperkt was.

Deze visie wordt verder aannemelijk gemaakt door de vermelding dat er onder de Nederlandse en Indisch-Nederlandse burgerbevolking duizenden doden vielen door gewelddaden van Indonesische nationalist. De auteur vermeldt verder dat er naar schatting 150.000 doden aan Indonesische zijde vielen als gevolg van Nederlands militair optreden en geweld van Indonesische nationalist tegen politieke tegenstanders en vermeende pro-Nederlandse elementen onder de eigen bevolking.⁹⁴ Het Nederlandse oorlogsgeweld wordt gebagatelliseerd, terwijl de Republikeinen verweten wordt dat zij zelfs mensen van de eigen bevolking doodden. Het is moeilijk om de uitspraak over het aantal slachtoffers te verifiëren, omdat er uiteenlopende cijfers genoemd worden. Zoals eerder aan de orde kwam, spreekt Gijssels van 25.000 tot 100.000 Indonesische slachtoffers. De schatting van Wikipedia dat er 150.000 doden zouden zijn, is gebaseerd op het dossier van de Koninklijke Bibliotheek over de koloniale oorlog. Dit lijkt mij ook een betrouwbare bron. Er bestaat dus geen duidelijkheid over het werkelijke aantal slachtoffers.

Ook meent de auteur dat de Republikeinen de 'tweede politionele actie' aan zichzelf te wijten hebben in het volgende citaat dat handelt over de Wapenstilstand in 1948: 'Militairen van de TNI in het door de Nederlanders bezette gebied zouden, met medeneming van hun wapens, vertrekken naar Republikeins gebied. Dat plan werd inderdaad ten uitvoer gelegd, maar na verloop van tijd keerde de TNI geleidelijk terug om over te gaan tot de guerrilla, een activiteit die voorheen was voorbehouden aan ongeregelde strijders, de zogenaamde pelopors. Hiermee werd de kiem gelegd voor de tweede politionele actie.'⁹⁵

Desondanks wordt ook kritiek geleverd op het beleid van de Nederlandse overheid ten aanzien van de dienstplichtige soldaten: 'Duizenden dienstplichtigen hadden ernstige bezwaren om naar Indonesië te worden uitgezonden. De meesten van hen hadden geen enkel bezwaar gehad hun dienstplicht in Nederland te vervullen maar wel om zich te laten inzetten in een strijd tegen het Indonesische volk dat tegen de vroegere koloniale heerser voor zijn bevrijding vocht. De principiële

---

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem.

dienstweigeraars werden door de militaire instanties, en ook door de krijgsraden die hen later berechtten, als deserteurs aangemerkt. Zij werden ook behandeld als zodanig; ze werden] veroordeeld tot zware straffen en behandeld als paria's na beëindiging van hun straftijd.⁹⁶ In dit citaat wordt de Nederlandse overheid twee verwijten gemaakt. Indonesië stond in haar recht door onafhankelijkheid te eisen en Nederland had daar dus niet zulke zware sancties op mogen hebben laten volgen. Daarnaast behandelde Nederland haar militairen niet goed, omdat deserteurs zware straffen kregen en behandeld werden 'als paria's'.

Vanaf 2004 zijn er bijna vijfhonderd wijzigingen doorgevoerd op de pagina en er is met name veelvuldig gediscussieerd over de naam van de pagina. Het huidige artikel rechtvaardigt in de meeste gevallen de rol die de Nederlandse overheid gespeeld heeft tijdens de koloniale oorlog. Wel hebben de auteurs kritiek op het beleid ten aanzien van deserteurs en vermelden zij dat Indonesië eigenlijk in haar recht stond toen ze onafhankelijkheid eiste. Het geweld van het Nederlandse leger wordt echter gebagatelliseerd, terwijl de vermeende oorlogsmisdaden van het Indonesische leger daarentegen sterk benadrukt worden. Deze houding van de Wikipediagebruikers is geheel anders dan verwacht. Zij maken gebruik van wetenschappelijke literatuur en deze biedt de laatste jaren ruimte aan een kritische blik op het optreden van de Nederlandse overheid. De actieve gebruikers hadden in deze visie mee kunnen gaan.

Het is echter opvallend dat de actieve gebruikers voornamelijk hun kennis ontleen aan oudere literatuur, zoals *Indië verloren, rampspoed geboren* van Dr. P.F. Maas uit 1983 en *Diplomatie of strijd: Het Nederlands beleid tegenover de Indonesische Revolutie 1945-1947* van J.J.P. de Jong uit 1988.⁹⁷ Zoals ik eerder opmerkte was er in de tijd waarin deze boeken verschenen nog weinig kritiek op de *political memory* die de overheid eerder creëerde en dit kan dus een verklaring zijn voor de steun die dit artikel geeft aan de Nederlandse overheid. Niet ieder tekstgedeelte op Wikipedia is voorzien van een duidelijke bronvermelding. Bij de gebruikte citaten waar ik een directe bronvermelding vond, heb ik deze genoteerd. Van de overige citaten weet ik alleen dat ze gebaseerd zijn op een van de boeken die hieronder genoemd staan.

---

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ Het huidige artikel is gebaseerd op de volgende literatuur: Nationaal Archief; Doorn, J.A.A. van, en Hendrix, W.J., *Ontsporing van geweld. Over het Nederlands/Indisch/Indonesisch conflict* (Rotterdam 1970); Daalder, H., *Vier jaar nachtmerrie. Willem Drees 1886-1988. De Indonesische kwestie* (Amsterdam 2004); Heijboer, Pierre, *De Politionele Acties* (Haarlem 1979); Jong, L. de, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, deel 12* (Den Haag 1988); Maas, P.F., *Indië verloren, rampspoed geboren* (Amsterdam 1983); Nederlands Instituut voor Militaire Historie en Stichting het Veteraneninstituut, *Het Nederlandse militaire optreden in Nederlands-Indië/Indonesië* (Den Haag 2003); Moor, J.A. de, *Generaal Spoor. Triomf en tragiek van een legercommandant* (Amsterdam 2011).

Over een meedogenloos optreden: een negatief beeld van de Nederlandse regering

Opvallend genoeg laat de eerste versie van de Wikipediapagina, die dan nog 'Politionele acties' heet, een ander geluid horen over het optreden van het Nederlandse leger. Op 22 november 2004 maakte gebruiker Avانبijleveld de pagina aan en schreef het volgende over de 'politionele acties': 'Deze Nederlandse poging de Republiek in feite te vernietigen, mislukte door opnieuw ingrijpen van de VN, internationale boycotacties van Nederlandse schepen en vliegtuigen en een hardnekkige Republikeinse guerrilla, die pas in augustus 1949 door een nieuwe wapenstilstandsovereenkomst werd beëindigd. [...] Bij beide politionele acties waren telkens 100.000 man Nederlandse troepen betrokken (met inbegrip van het KNIL; Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger). Deze omvang maakte duidelijk [dat] van een beperkte 'politieactie, zoals de Nederlandse regering meende, geen sprake was. In totaal lieten bijna 5.000 Nederlandse militairen het leven. Aan Indonesische zijde viel een veelvoud daarvan: naar schatting 150.000.'⁹⁸ Avانبijleveld ontleent deze kennis aan het Nationaal Archief, dat als een betrouwbare bron aangemerkt kan worden.

De woordkeus van Avانبijleveld is echter opvallend. Hij stelt dat Nederland de Republiek wilde 'vernietigen', wat impliciet een oordeel in zich draagt. Ook zegt Avانبijleveld dat er geen sprake is van een beperkte politieactie. De toevoeging dat de acties te beperkt waren om 'oorlog' genoemd te worden in de huidige versie van het artikel is hier nog niet aanwezig. Deze zin klinkt nu dus als een verwijt naar de Nederlandse regering. Verder noemt Avانبijleveld dat het aantal Indonesische slachtoffers een veelvoud is van het aantal slachtoffers onder de Nederlandse militairen. Ook hier draagt het gebruik van het woord 'veelvoud' een impliciet oordeel in zich. Avانبijleveld benadrukt dat het Indonesische leger op grotere schaal te maken kreeg met verliezen dan de Nederlandse strijdkrachten.

In de periode van 15 oktober 2005 tot 22 november 2005 voegt actieve gebruiker BesselDekker informatie over de affaires Bondowoso, Westerling en Pakisadji toe. Over de Westerling-affaire schrijft hij: 'Berucht is de Westerling-affaire geworden. Op Zuid-Celebes was het verzet tegen de Nederlanders sterk, en het verliep niet zonder geweld. Kapitein R.P.P. Westerling (1919-1987), hoofd van het Korps (of: Depot) Speciale Troepen, trad daartegen van december 1946 tot februari 1947 me[e]dogenloos op, onder meer door standrechtelijke executies waarbij in diverse dorpen de totale mannelijke bevolking werd gedood. Het bevel schijnt daarbij te zijn geweest: "Alles neerleggen!" Hij ontleent zijn kennis aan *Ontsporing van geweld* van Hendrix en Van Doorn. Deze visie is dus geïnspireerd door veteranen, die het niet eens waren met het beleid van het Nederlandse leger. Uit deze passage blijkt dat het oordeel van BesselDekker over het optreden van de Nederlandse strijdkrachten bijzonder hard

---

⁹⁸ Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 22 november 2004), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=619267 (23 mei 2016).

is. Hij gebruikt het woord 'meedogenloos' voor hun houding jegens de Indonesische bevolking en beschuldigt hen ervan dat zij standrechtelijke executies hebben uitgevoerd. Ook wordt het Nederlandse leger verweten dat zij zonder enig mededogen met de Indonesische bevolking vermoord hebben, wat blijkt uit het harde bevel 'alles neerleggen!'

[Link met oorlogsmisdaden](#)

'De principiële dienstweigeraars werden door de militaire instanties, en ook door de krijgsraden die hen later berechttten, als 'deserteurs' aangemerkt. Zij werden ook behandeld als zodanig (zelfs harder dan oud-SS-ers), veroordeeld tot zware straffen, en behandeld als paria's na beëindiging van hun straftijd. Terwijl zij gelijk hadden, zowel in politieke als in juridische zin.'⁹⁹ Deze toevoeging door actieve gebruiker Lestari op 14 juni 2006 laat zien dat er nog steeds sprake is van een harde veroordeling van de Nederlandse regering door de amateurhistorici. Lestari verbaast zich over het harde optreden van de Nederlandse regering jegens 'principiële dienstweigeraars' en vermeldt zelfs dat zij harder behandeld worden dan oud-SS-ers. Ook zegt hij dat zij 'gelijk hadden in politieke en juridische zin'. Met deze uitspraak veroordeelt hij het optreden van de Nederlandse strijdkrachten in Indonesië en geeft hij aan dat hun optreden onrechtmatig was.

HJR wijst in een bijdrage van 13 september 2006 op de verkeerde voorlichting van de overheid aan vrijwillige militairen: 'Nog tijdens de Tweede Wereldoorlog of vrij kort daarna, in de tweede helft van 1945 of in de eerste maanden van 1946, kwamen vrijwilligers in Indonesië aan. Van hen waren sommigen in de veronderstelling dat hun taak in Azië zou bestaan uit het deelnemen aan de strijd tegen de vijand uit de Tweede Wereldoorlog: Japan.'¹⁰⁰ Op 14 november 2007 lijkt er een voorzichtige kentering te komen in het negatieve beeld dat van de Nederlandse regering bestaat: 'Hoewel de bevolking over het uitzenden van dienstplichtigen sterk verdeeld was, kon het militaire optreden in Indië wel rekenen op de instemming van de meerderheid van de Nederlanders. De Tweede Politionele Actie bijvoorbeeld werd, blijkens een onderzoek van de publieke opinie, door 62% van de ondervraagden goedgekeurd en door 19% afgekeurd, terwijl een evengroot percentage geen mening had.'¹⁰¹ Deze bijdrage van gebruiker 62.131.92.25 van 14 november 2007 heeft meer aandacht voor de tijdgeest en geeft toe dat de bevolking de overheid steunde. Wel is het opvallend dat op deze datum

---

⁹⁹ Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 14 juni 2006), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=4302953 (23 mei 2016).

¹⁰⁰ Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 13 september 2006), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=5187273 (23 mei 2016).

¹⁰¹ Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 14 november 2007), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=10161726 (23 mei 2016).

een link toegevoegd wordt naar de pagina 'oorlogsmisdaden'. De gebruikers brengen de daden van het Nederlandse leger dus nog steeds in verband met oorlogsmisdaden.

De bijdrage van JPWfriesland van 7 augustus 2008 laat zien dat de nieuwe visie op het Nederlandse overheidsoptreden doorgezet wordt: 'De Eerste Politie Actie had een oplossing van het conflict niet naderbij gebracht. De guerrilla-activiteit in de veroverde gebieden bezorgde de Nederlandse troepen handen vol werk en voortdurende verliezen. De onderhandelingen met de Republiek waren vastgelopen.'¹⁰² JPWfriesland legt de schuld van de 'tweede politie actie' bij de guerrillastrijders. Hij impliceert ook dat Nederland niet van plan was om een nieuwe actie op touw te zetten, maar hiertoe gedwongen werd door de guerrillastrijders, omdat zij 'de Nederlandse troepen handenvol werk en voortdurende verliezen' bezorgden.

Gebruiker 62.163.254.203 haalt op 10 mei 2012 de gehele tekst onder het kopje 'Draagvlak in de Nederlandse samenleving' weg. Dit gedeelte ging over de steun van de bevolking aan de Nederlandse regering tijdens de 'politie acties'. Blijkbaar vond deze gebruiker het te belastend dat een deel van de Nederlandse bevolking de koloniale oorlog steunde. De actieve gebruiker Kippenvlees1 plaatst de tekst echter dezelfde dag weer terug. Het gebruik onder de actieve Wikipediagebruikers om de Nederlandse overheid positief te benaderen zet door in 2013, wat blijkt uit de bijdrage van HJR op 28 februari 2013: 'Beel ging hiermee verder dan de regering in Den Haag, die wel hoopte dat door hernieuwd militair ingrijpen Soekarno c.s. van het toneel zouden verdwijnen, maar die niet de ambitie had om de Republiek volledig van de kaart te vegen.'¹⁰³

Op 22 november 2013 verandert HJR het aantal slachtoffers van de Republieken van 5000 naar 35.000: 'Tijdens de Bersiap-periode (zie boven) en kort daarna werden volgens een recente schatting van de Amerikaanse onderzoeker William Frederick meer dan 35.000 Nederlanders, Indische-Nederlanders, Ambonezen en Chinezen, onder wie vrouwen en kinderen, om het leven gebracht door Republikeinse strijdgroepen, zoals de zogenaamde Pemoeda-groepen, maar ook door het leger van de Republiek.'¹⁰⁴ Alle citaten die in deze paragraaf worden genoemd, met uitzondering van het laatste, zijn ontleend aan *Ontsporing van geweld* van Van Doorn en Hendrix. Uit de citaten spreekt een duidelijke veteranenvisie en een ongenoegen over de behandeling van veteranen. De actieve gebruikers maken echter zeer selectief gebruik van wetenschappelijke literatuur. Zij baseren

---

¹⁰² Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 7 augustus 2008), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=13405859 (23 mei 2016).

¹⁰³ Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 28 februari 2013), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=35254104 (23 mei 2016).

¹⁰⁴ Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 22 november 2013), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=39491815 (23 mei 2016).

zich vooral op Van Doorn en Hendrix en doen nauwelijks moeite om hun mening te verifiëren. Na 2013 verliezen de meeste actieve gebruikers blijkbaar de aandacht voor deze pagina. Behalve de discussies over de naam, worden er alleen nog tekstuele veranderingen doorgevoerd. De verminderde aandacht is vreemd te noemen, omdat de publieke discussie met de tentoonstellingen in Bronbeek en Amsterdam werden aangewakkerd.

Van 'Politionele actie' naar 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog'

Vanaf 2010 wordt levendig gediscussieerd over een eventuele naamsverandering van de Wikipediapagina, die dan nog 'Politionele acties 1947-1949' heet. Op 5 mei 2010 vraagt gebruiker DeinDokter, naar eigen zeggen een buitenlander, zich op de overlegpagina af waarom Nederland 'een koloniale oorlog niet een koloniale oorlog noemt'. Hij vraagt zich af of het begrip 'politionele acties' als een pijnlijk eufemisme wordt gezien of dat de meerderheid in Nederland deze periode nog steeds beschouwt als een beperkt optreden van de politie.¹⁰⁵ Op 27 mei 2010 antwoordt actieve gebruiker Fransbal dat hij zich dit als Nederlander ook afvraagt. Hij suggereert dat Nederland nu eenmaal gewend is aan de term 'politionele acties', 'ondanks dat de onafhankelijkheid van Indonesië in 1945 inmiddels officieel geaccepteerd wordt'. Fransbal wil dat Wikipedia een neutraal standpunt inneemt en afstand doet van de term 'politionele acties'.¹⁰⁶ Uit deze reactie is op te maken dat de gebruikers vasthouden aan belangrijke waarden uit de historische wetenschap, zoals neutraliteit, waarover later meer.

Fransbal geeft vervolgens blijk van kennis van uiteenlopende meningen over het Nederlandse verleden als hij stelt dat niet alle Nederlanders weten dat de term 'politionele acties' een propagandaterm is. Naar zijn mening moeten gebruikers dus automatisch naar de nieuwe pagina geleid worden als zij de zoekterm 'politionele acties' intypen. Fransbal stelt voor dat er een nieuwe pagina gemaakt wordt met de titel 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' waarin de tegenwoordige kijk op de term 'politionele acties' wordt gelegd. Daarnaast wil hij aparte pagina's over 'Operatie Product' en 'Operatie Kraai' maken. Wel geeft hij aan dat hij eerst de mening van andere Wikipediagebruikers wil horen, omdat de veranderingen mogelijk gevoelig liggen.¹⁰⁷

Op 27 mei 2010 haalt gebruiker Robotje het reglement van Wikipedia aan, waar over het benoemen van een pagina staat dat de naam moet aansluiten bij wat gebruikelijk is in het Nederlandse taalgebied. Het herbenoemen van de pagina lijkt hem daarom ongewenst. Fransbal reageert hier fel op: 'Zouden we bijvoorbeeld (op de Engelstalige wiki) de oorlog in Irak 'Liberation of Iraq' moeten noemen als de meerderheid van de mensen in het Engelse taalgebied het zo noemt? Even daargelaten

---

¹⁰⁵ Wikipedia, 'Overleg: Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 5 mei 2010), https://nl.wikipedia.org/wiki/Overleg:Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog (23 mei 2016).

¹⁰⁶ Ibidem.

¹⁰⁷ Ibidem.

of dat in werkelijkheid zo is.’ Op 14 oktober 2013 haalt gebruiker Stratoprutser de volgende tekst van de pagina aan: ‘In het spraakgebruik wordt de term ‘politioenele acties’ vaak gebezigd om het jarenlange Nederlandse militaire optreden tijdens de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog aan te duiden. Dit is strikt genomen onjuist, want de twee politioenele acties duurden bij elkaar ongeveer vier weken. In deze tekst worden de beide politioenele acties beschreven tegen de achtergrond van de algemene politieke en militaire situatie, vanaf de capitulatie van Japan in augustus 1945 tot aan de soevereiniteitsoverdracht in december 1949.’ Hij zegt vervolgens dat het vreemd is om de pagina ‘Politioenele acties’ te blijven noemen, omdat niet alle affaires ‘politioenele acties’ waren.¹⁰⁸ Het debat komt hiermee dus op een historiografisch en contextueel niveau en er wordt nagedacht over de definitie van ‘oorlog’ en vanuit wiens standpunt dit bekeken moet worden.

Op 18 december 2013 schrijft ArmThelsane dat hij bezig is met twee pagina’s, namelijk ‘Politioenele acties’ en ‘Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd’. In het artikel over ‘Politioenele acties’ moet speciaal aandacht worden besteed aan literatuur over contraguerrilla. De term ‘politioenele acties’ wordt echter nog steeds gehandhaafd en de aandacht voor contraguerrilla impliceert dat de ‘politioenele acties’ gerechtvaardigd zullen worden. Op 16 oktober 2014 laat Rieneir weten dat hij de discussie over de naam niet steekhoudend vindt: ‘[De term is] slechts een aanduiding voor de periode en de acties, en zodanig in gebruik dat iedereen weet wat er mee bedoeld wordt.¹⁰⁹ Na deze opmerking lijkt er geen belangstelling meer te zijn voor de discussie. Desondanks wordt het lemma in 2013 ‘Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd’ genoemd om op 15 augustus 2014 van actieve gebruiker Nederlandse Leeuw zijn uiteindelijke naam ‘Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog’ te krijgen, wat in de volgende paragraaf verder besproken wordt.

Over anachronisme en geschiedvervalsing: de amateurhistoricus

Tussen 2005 en 2015 vindt een interessant overleg plaats tussen diverse gebruikers naar aanleiding van de opmerking van een anonieme gebruiker in 2005 dat aan de Nederlandse kant geen 5000 doden, maar 6200 doden vielen. Op 15 oktober 2005 ontkracht BesselDekker deze opmerking door een gedeelte uit het boek *Indische lessen* van J.J.A. van Doorn uit 1995 aan te halen: ‘De Japanse bezetting heeft veel Nederlanders maar nog meer Indonesiërs het leven gekost, de revolutie waarschijnlijk eveneens, de daaropvolgende oorlog in ieder geval: in totaal kwamen tegen de 5000 Nederlandse militairen om, maar alleen al in het beslissende jaar 1949 sneuvelden ongeveer 50.000 Indonesiërs.’¹¹⁰ Op 16 oktober 2014 schrijft actieve gebruiker Rieneir dat de Indonesiërs hun leven niet verloren aan

---

¹⁰⁸ Ibidem.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Wikipedia, ‘Overleg: Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog’ (versie 15 oktober 2005), https://nl.wikipedia.org/wiki/Overleg:Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog (23 mei 2016).

de Japane bezetting, omdat de geografische benaming 'Indonesië' en aanverwante termen pas vanaf 1949 bestonden. De benaming 'Indonesiërs' voor de oorspronkelijke bewoners van Indonesië voor 1949 noemt hij zelfs 'geschiedvervalsing',¹¹¹ waarmee opnieuw een contextdebat geopend wordt.

Gebruiker Ilja.nieuwland schrijft op 28 mei 2015 dat er een verschil is tussen anachronisme en geschiedvervalsing. Het laatste impliceert kwade wil. Je kunt een term in stand houden, omdat deze beter bekend is bij het publiek. Zij vindt 'politieel' echter een schadelijke anachronisme, omdat 'de perceptie van de acties sinds de jaren vijftig volledig veranderd is aan Nederlandse zijde.'¹¹² Op 13 oktober 2014 vraagt Rieneir zich af of de term 'Indische onafhankelijkheidsoorlog' niet beter zou zijn. De naam Indonesië raakte pas vanaf 1948 in gebruik, dus er zou geschiedvervalsing optreden als de term 'Indonesische onafhankelijkheidsoorlog' gebruikt blijft worden. Nederlandse Leeuw antwoordt op 16 oktober 2014 dat de naam 'Indonesië' al langer bestaat en dat het dus niet anachronistisch is als het geografische gebied bedoeld wordt. Op 21 februari 2015 zegt een anonieme gebruiker dat dit te maken heeft met de politieke correctheid van de hedendaagse Nederlanders. Zij willen het onderdrukkende element verbloemen en hanteren daarom bewust de term 'Indisch' niet. De geschiedenis wordt altijd geschreven door de overwinnaar.¹¹³

Geen van de genoemde actieve gebruikers heeft een gebruikerspagina en hun identiteit is dus niet te achterhalen. De gebruikers die vlak na 2004 een bijdrage leverden, maakten veel gebruik van *Ontsporing van geweld* van de veteranen Van Doorn en Hendrix en van bronnen van het Veteraneninstituut. Wellicht waren deze gebruikers zelf veteraan, maar zij dragen het veteranenstandpunt in ieder geval een warm hart toe. Vanaf 2010 worden er meer historiografische en contextuele debatten gevoerd over de juistheid van bepaalde termen. Het is mogelijk dat deze actieve gebruikers historici zijn, omdat zij gebruik maken van termen uit de historische wetenschap, zoals 'anachronisme' en 'geschiedvervalsing'. Als dat echter niet het geval is, is het opvallend dat zij een discussie uit de historische wetenschap voeren.

Roy Rosenzweig en David Thelen betogen dat het grote publiek meer belangstelling heeft voor geschiedenis dan historici denken. Nu blijkt dus ook dat amateurhistorici wel degelijk nadenken over de juistheid van kennis en er belang aan hechten dat gepubliceerde historische kennis op Wikipedia berust op de waarheid. Verder wordt uit de bestudering van de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' duidelijk dat Wikipediagebruikers, en met name de veronderstelde veteranen, een sociale groep vormen die een *social memory* creëert die ingaat tegen de *political memory* van de overheid, maar ook tegen de *social memory* van de historische wetenschap. Dit blijkt uit de tegengestelde beweging die het denkpatroon van de Wikipediagebruikers doormaakt: hun

---

¹¹¹ Ibidem.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Ibidem.

pagina rechtvaardigt op dit moment min of meer de koloniale oorlog, terwijl de wetenschap benadrukt dat de Nederlandse regering oorlogsmisdaden op haar geweten heeft. Bovendien wordt in de eerste jaren na de creatie van de pagina vooral het veteranenstandpunt, een *social memory*, gehuldigd.

Conclusie

Dit onderzoek begon met de vraag hoe de visie van de Wikipediagebruikers op de koloniale oorlog zich ontwikkeld heeft en hoe de discussies op de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' zich verhouden tot de wetenschappelijke discussies over dit onderwerp. Het is opvallend dat de ontwikkeling van de visie van de Wikipediagebruikers een tegengestelde beweging lijkt te maken ten opzichte van de ontwikkeling van de visie van de wetenschap. Historici durfden lange tijd de *political memory* van de Nederlandse regering, waarin de Nederlandse strijdkrachten als vredebrengers voorgesteld werden, niet te doorbreken. Zij gingen mee in de door de staat gehandhaafde terminologie waarin over 'excessen' gesproken wordt en de term 'oorlogsmisdaden' vermeden wordt. Vanaf de jaren negentig plaatsten historici de koloniale oorlog in de historische context en ontstond ruimte om de *political memory* te nuanceren.

Op de Wikipediapagina 'Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd' is een tegengestelde beweging waar te nemen. De pagina werd gecreëerd in 2004, een tijd waarin historici de rol van de Nederlandse overheid in vermeende oorlogsmisdaden tijdens de koloniale oorlog ter discussie stelden. Aanvankelijk gingen de gebruikers mee in deze visie. Ook zij stelden dat Nederland onterecht meende dat het de Republiek mocht 'vernietigen' en in de eerste jaren na de ingebruikname van de Wikipediapagina worden de oorlogsmisdaden die het Nederlandse leger gepleegd zou hebben breed uitgemeten. In 2007 is een voorzichtige kentering te zien en lijken de gebruikers meer begrip te krijgen voor het Nederlandse leger en haar doelen. De Republiekeinen worden hierbij als de schuldigen aan de oorlog aangemerkt. De huidige versie van de Wikipediapagina stelt zelfs ter discussie of er van een 'oorlog' gesproken kan worden als de acties van het Nederlandse leger maar enkele weken duurden.

Het is moeilijk om een verklaring te vinden voor deze paradigmawisseling. Een mogelijke verklaring is dat de gebruikers zich hebben laten beïnvloeden door wetenschappelijke literatuur die ten tijde van het gebruik reeds verouderd was. Op de huidige pagina staat vermeld dat de gebruikers hun informatie vooral hebben ontleend aan wetenschappelijke literatuur uit de jaren tachtig. In deze tijd vroegen wetenschappers zich inderdaad af of er over een oorlog gesproken kon worden of dat het optreden van de Nederlandse strijdkrachten daarvoor te beperkt was. Bovendien baseren de gebruikers zich op Van Doorn en Hendrix, die het veteranenstandpunt huldigden. Wellicht hebben de gebruikers die de pagina creëerden wel gebruik gemaakt van recente literatuur die de verantwoordelijkheid van de Nederlandse regering voor oorlogsmisdaden ter discussie durfde te stellen.

Het is in ieder geval duidelijk dat de amateurhistorici op Wikipedia zich niet conformeren aan de huidige stand van zaken binnen de wetenschap. Zij vormen een sociale groep met een eigen *social*

memory. De kennis die zij creëren heeft een intergenerationeel karakter en verandert als nieuwe gebruikers zich bezighouden met de Wikipediapagina. Wel geven de gebruikers blijk van het besef dat zij in staat zijn om de opinie van bezoekers van hun pagina te kunnen beïnvloeden. Zij vinden het belangrijk om met elkaar te overleggen en samen te beslissen welke boodschap zij meegeven op hun pagina. Daarnaast blijkt dat zij op de hoogte zijn van de historische wetenschap en hun kennis volgens de principes van de wetenschap op willen schrijven. Zij discussiëren namelijk met elkaar over geschiedvervalsing en anachronisme. Desondanks vallen zij ten prooi aan fouten op hun pagina en een verouderde visie op het verleden, omdat zij geen opleiding tot historicus hebben genoten.

Kalela zou uit dit onderzoek concluderen dat historici amateurhistorici de kans niet mogen ontzeggen om een bijdrage aan de geschiedschrijving te leveren, maar dat zij wel de rol van *gatekeeper* op zich moeten nemen om de *soundness of knowledge* te garanderen. Er is echter weinig animo onder historici om Wikipediagebruikers actief te ondersteunen en van advies te voorzien. Naar mijn mening kan Wikipedia beter benaderd worden op de manier van Robert Wolff. Hij pleit ervoor om Wikipedia te zien als een 'plaats van herinnering'. Uit de manier waarop gebruikers met elkaar discussiëren over een bepaald onderwerp en de keuzes die zij maken in de benadering van het verleden blijkt hoe zij over de geschiedenis denken. Het is dan niet erg dat de kennis die zij produceren niet neutraal is, omdat deze historici juist duidelijk kan maken hoe het publiek over een kwestie uit het verleden denkt. Historici kunnen hieruit afleiden welke kennis het publiek mist en deze opnemen in hun eigen wetenschappelijke werk, zodat het publiek hier kennis van kan nemen.

Het is daarom zeer aan te bevelen om de bijdrage van amateurhistorici niet af te doen als hobbyïsme, maar serieus te bestuderen wanneer er plannen zijn voor nieuw wetenschappelijk onderzoek. De historicus is immers een dienstverlener; hij of zij brengt wetenschappelijke kennis over aan een breed publiek. Het zou daarom interessant zijn om verder onderzoek te doen naar Wikipediapagina's met een historisch thema, maar ook om te onderzoeken op welke manier plaatselijke historische verenigingen over historische kwesties denken en hier onderzoek naar verrichten. Op deze manier ontstaat een werkelijke *participatory historical culture*, waarin historici en amateurhistorici elkaar van dienst zijn en elkaars kennis kunnen gebruiken.

Bibliografie

Literatuur

Assmann, Aleida, 'Re-framing Memory. Between Individual and Collective Forms of Constructing the Past', in: Karin Tilmans, Frank van Vree en Jay Winter (red.), *Performing the Past* (Amsterdam 2010) 35-50.

Assmann, Aleida, 'Transformations Between History and Memory', *Social Research* 75 (2008) 1, 49-72.
Bank, J., *Oorlogsverleden in Nederland* (Baarn 1983).

Boon, Lex, 'Vijfenzestig jaar na dato: foto's van Nederlandse executies in Indië', *NRC Handelsblad*, 10 juli 2012.

Burgers, Herman, *De garoeda en de ooievaar. Indonesië van kolonie tot nationale staat* (Leiden 2010).
Doorn, J.A.A. van, en Hendrix, W.J., *Ontsporing van geweld. Het Nederlands-Indonesisch conflict* (4^e druk; Zutphen 2012).

Jeroen Gijsselhart, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949' (versie 25 januari 2012), <http://ifthenisnow.eu/nl/gebeurtenissen/indonesische-onafhankelijkheidsoorlog-1945-1949> (23 juni 2016).

Harbison, Thomas en Waltzer, Luke, 'Toward Teaching the Introductory History Course, Digitally', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 97-109.
Indisch Herinneringscentrum Bronbeek, 'Tentoonstelling 'Oorlog! Van Indië tot Indonesië, 1940-1945' (versie 26 februari 2015), <http://www.indischherinneringscentrum.nl/nieuws/tentoonstelling-oorlog-van-indie-tot-indonesie-1945-1950> (22 juni 2016).

Immerzeel, Bert, 'Bersiap: de werkelijke cijfers' (versie 7 februari 2014), <https://javapost.nl/2014/02/07/bersiap-de-werkelijke-cijfers/> (23 juni 2016).

Kalela, Jorma, *Making History. The Historian and Uses of the Past* (Houdsmills, Basingstoke 2012).

Kammen, Michael, 'Carl Becker redivivus: or, is everyone really a historian?' *History and Theory* 39 (2000) 2, 230-242.

Lih, Andrew, *The Wikipedia Revolution. How a Bunch of Nobodies Created the World's Greatest Encyclopedia* (Londen 2009).

Madsen-Brooks, Leslie, 'I Nevertheless Am a Historian' Digital Practice and Malpractice around Black Confederate Soldiers', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 49-63.

O'Sullivan, Dan, *Wikipedia: A New Community of Practice?* (Farnham 2009).

Rosenzweig, Roy en Thelen, David, 'Afterthoughts', in: Roy Rosenzweig en David Thelen (red.), *The Presence of the Past. Popular Uses of History in American Life* (New York 1998) 177-207.

Ruyter, M. de, 'Dr. Hueting: Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië. En jullie schieten op alles wat beweegt', *De Volkskrant*, 19 december 1968.

Scagliola, Stef, *Last van de oorlog. De Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië en hun verwerking* (Amsterdam 2002).

Seligman, Amanda, 'Teaching *Wikipedia* without Apologies', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 121-129.

Sikarskie, Amanda Grace, 'Citizen Scholars. Facebook and the Co-creation of Knowledge', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 216-221.

Stoler, Ann Laura, 'Race and Disabled Histories in France', *Public Culture* 23 (2011) 1, 121-156.

Tosh, John, 'History goes Public', in: J. Tosh (red.), *Why History Matters* (Basingstoke 2008) 99-119.

Vermolen, Julika, *De affaire-Poncke Princen (1993). Bezien vanuit de collectieve herinnering in Nederland aan de politionele acties in voormalig Nederlands-Indië* (Utrecht 1994).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 22 november 2004), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=619267 (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Overleg: Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 15 oktober 2005), https://nl.wikipedia.org/wiki/Overleg:Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 14 juni 2006), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=4302953 (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 13 september 2006), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=5187273 (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 14 november 2007), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=10161726 (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 7 augustus 2008), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=13405859 (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Overleg: Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 5 mei 2010), https://nl.wikipedia.org/wiki/Overleg:Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 28 februari 2013), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=35254104 (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 22 november 2013), https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog&oldid=39491815 (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog' (versie 6 april 2016), https://nl.wikipedia.org/wiki/Indonesische_Onafhankelijkheidsoorlog (23 mei 2016).

Wikipedia, 'Nederlandstalige Wikipedia' (versie 22 februari 2016), https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandstalige_Wikipedia (30 mei 2016).

Willems, Marije, 'Nederland biedt excuses aan voor bloedbad Rawagede', *NRC Handelsblad*, 9 december 2011.

Wolff, Robert S., 'The Historian's Craft, Popular Memory and Wikipedia', in: Jack Dougherty en Kristen Nawrotzki (red.), *Writing History in the Digital Age* (Ann Arbor 2013) 64-74.

Uitzendingen

Achter het nieuws, VARA, 17 januari 1969.

Andere Tijden, 'Het optimisme van generaal Spoor', NTR-VPRO.

Interview

Liesbeth van der Horst, directeur Verzetsmuseum, 24 mei 2016.

